

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2010

Tereza Šámalová

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

Bakalářská práce

Tereza Šámalová

Společenský tanec v kulturních kontextech

Pražská měšťanská společnost v době národního obrození

Ballroom dancing in cultural contexts

Prague bourgeois society in the National Revival

Praha, 2010

vedoucí práce: Doc. PhDr. Irena Štěpánová, CSc.

Ráda bych poděkovala Doc. PhDr. Ireně Štěpánové, CSc. za cenné připomínky a odbornou pomoc při zpracování této práce. Dále bych ráda poděkovala pracovníkům Muzea hlavního města Prahy za podporu při získávání podkladů.

„Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.“

V Praze dne 6. září 2010

Tereza Šámalová

Anotace

Tato bakalářská práce pojednává o společenském tanci v prostředí pražské měšťanské společnosti 30. a 40. let 19. století. Práce je rozdělena na tři části. První část se zabývá historickým vývojem společenských tanců a pražským společenským životem a taneční kulturou. Součástí této kapitoly je lokace pražských tanečních míst, specifikace druhů taneční zábavy a taneční móda, vyučování tance a společenské chování.

Další část charakterizuje zkoumaná periodika v širších kontextech. Závěrečná část, podložená výsledky rešerše ve významných periodících (*Květy* a *Česká včela*), analyzuje nejzajímavější tematické okruhy spojující tanec a společnost v dobových pramenech.

Výsledkem práce je vymezení vztahu formující se novodobé české společnosti k fenoménu společenského tance na základě dobových zpráv. Součástí práce je i ucelený soupis záznamů o tanci v letech 1834 – 1847 v časopisech *Květy* a *Česká včela*.

Klíčová slova: měšťanská společnost, 30. a 40. léta 19. století, Praha, společenský tanec, *Česká včela*, *Květy*

Annotation

This bachelor thesis is dealing with a ballroom dance in the background of the Prague middle classes society during thirties and forties of 19th century. The work is divided into three parts. The first part deals with the historical development of ballroom dances, a Prague social life and a dancing culture. This part also informs about the location of Prague dancing places, dance specification, dancing fashion, dancing and manners lessons.

The next part describes examined periodicals in wider contexts. The final part well-founded by the recherche results in the significant periodicals (*Květy*, *Česká včela*), analyses the most interesting thematic spheres connecting dance and society in contemporary sources.

The result of the work is the determination of relation of the forming Czech modern society to the formal dance phenomenon, based on contemporary facts. The work also includes the comprehensive annotation of the formal dance in years 1834 – 1847 in magazines *Květy* and *Česká včela*.

Key words: Middle classes society, thirties and forties of 19th century, Prague, ballroom dance, Česká včela, Květy

Obsah

1	Úvod	9
1.1	Metodologie práce a kritika pramenů	10
2	Společenské tance.....	11
2.1	Historický vývoj společenských tanců.....	11
2.1.1	Módní tance 18. a 19. století v Českých zemích, zejména v Praze	15
2.2	Česká periodika ve 30. a 40. letech 19. století.....	18
2.2.1	Pražské noviny a Česká včela	19
2.2.2	Květy.....	19
2.2.3	Spory mezi Českou včelou a Květy	19
2.3	Tanec v časopisech Česká včela a Květy	20
2.3.1	České a slovanské společenské bály v pramenech	28
2.3.2	Mimopražské bály.....	33
2.3.3	Časopisy, zmínky o tancích a taneční teorie.....	33
2.3.4	Časopisy a fenomén tance dětí a mládeže	35
2.3.5	Tanec a ženy v dobovém tisku.....	37
2.3.6	Plesová poezie v dobovém tisku.....	39
2.3.7	Humor a satira.....	40
2.4	Praha a společenské tance (pražský společenský život a taneční kultura).....	41
2.4.1	Kdy se v Praze tančilo	41
2.4.2	Pražské taneční místnosti.....	42
2.4.3	Druhy taneční zábavy	43
2.4.4	30. a 40. léta v taneční kultuře	44
2.4.5	Přípravy na ples	47
2.4.6	Taneční mistři	48
2.4.7	Hudba k tanci	49

2.5	Móda, oděvy, doplňky.....	50
2.6	Tanec a společenská výchova	53
3	Závěr	54
4	Prameny a literatura	56
4.1	Bibliografie	56
4.2	Internetové zdroje.....	57
5	Přílohy.....	58

1 Úvod

Tanec je společenská aktivita, která se vyskytuje v odlišných variantách snad v každé společnosti na světě, a proto je vděčným předmětem zkoumání v oblasti sociálních věd i etnologie. Odborný zájem etnologie je soustředěn zejména na tance lidové jako součást folklóru a o problematiku společenských tanců, jejichž tradice je stále živá a vyvíjející se, zatím není takový zájem. Protože se společenskému tanci věnuji aktivně, zajímá mě i tanec z hlediska historického a společenského. Cílem práce je analýza společenského tance jako fenoménu ze společensko-kulturních hledisek, zachycených v rámci dobového tisku.

Práce je rozdělena na tři části. První část se zabývá společenským tancem. Je zde obecně popsána historie společenského tance a typy tanců. Následující kapitoly podrobně popisují místa, dobu i typy taneční zábavy v Praze, se zaměřením na 30. a 40. léta 19. století. Samostatné kapitoly jsou věnovány tanečním oděvům, vyučování tanečních mistrů a hudbě a tanci jako součástí společenské výchovy. Druhá část obrací zájem k publicistické literatuře a charakterizuje dvě velmi významná periodika zkoumaného období, Květy a Českou včelu.

Zásadní součástí práce je část třetí, která se v několika tematických okruzích zabývá společenským tancem zachyceným ve vybraných periodických a vymezuje vztahu společnosti k tanci.

Protože témat pro zpracování společenského tance se nabízí opravdu hodně, práce se vymezuje pouze na období třicátých a čtyřicátých let 19. století zachycených v českých časopisech Květy a Česká včela, které vycházely v Praze. V tomto období je společenský život měšťanských vrstev žijících ve stylu biedermeieru na svém vrcholu a je tedy logické, že se v tomto období mohou věnovat oblíbené společenské zábavě, společenskému tanci. Zároveň se soudobé tiskoviny, české i německé, které jsou na velmi dobré úrovni, zajímají o společenský život a přinášejí zprávy z této oblasti. Tato práce zachycuje společenský tanec pražské české společnosti v Květech a České včele, které jsou nejvýznamnějšími česky psanými periodiky své doby a které se jako časopisy mohou podrobně věnovat kultuře a společenskému životu, a tudíž obsahují poměrně velmi mnoho zmínek o společenském tanci.

1.1 Metodologie práce a kritika pramenů

Důležitými metodami, použitými při zpracování tohoto dokumentu, byla kompilace dobových pramenů a odborné literatury a rešerše časopiseckých pramenů. Získané informace byly dále analyzovány a komparovány.

Nejdůležitějším zdrojem informací pro vlastní práci byly novinové články v soudobém periodickém tisku. Rešerše dobových pramenů, tedy časopisů *Květy* a *Česká včela* z let 1834 - 1847, přinesla ucelený soupis záznamů o tanci, které byly spolu s dalšími materiály podkladem pro zpracování vybraných nejzajímavějších tematických okruhů o konkrétních typech zápisů, týkajících se společenského tance.

Pro zpracování rešerše byly využity digitalizované výtisky obou periodik z Digitální knihovny Kramerius Národní knihovny ČR.¹

Původním záměrem bylo také zahrnout do práce předměty spojené s tancem z muzejních fondů, zejména archivu Muzea hl. m. Prahy. Po konfrontaci s obrovským množstvím těchto artefaktů, zejména vějířů a tanečních pořádků, ve sbírkách muzea jsem od tohoto cíle upustila, protože tato problematika si zaslouží samostatné odborné zpracování.

V dobovém tisku z let 1834 – 1847 je poměrně velké množství autorských i anonymních zmínek o tanci a to samotné vypovídá o tom, že tanec byl v této době předmětem zájmu. Konkrétní příklady jsou zachyceny v samotné práci. Periodický tisk sedmdesátých a osmdesátých let 19. století se věnuje jak vývoji soudobé taneční kultury, tak se retrospektivně vrací k událostem před rokem 1848. Protože tato doba byla tehdy vzdálena jen několik desetiletí, mohli autoři čerpat z vyprávění pamětníků či tehdy ještě dochovaných materiálů. Zmínky z tohoto období jsou velmi podrobné, pečlivé a vytříbené, také je v nich patrný zájem o tuto epochu jako dobu počátků novodobého českého národa. Články se tematicky od předchozí doby příliš neliší, typickým příkladem je obsáhlý článek v *Květech*² od A. Mattušky nazvaný *České bály – Růžové lístky dějin našeho obrození*, nebo článek *O někdejšímu pořádku tanečních mistrů ve Světozoru*.³ Z odborné literatury novější, která se zaměřuje na toto období, byly nejvíce zásadní práce Č. Zírta⁴ a N. Melnikové –

---

¹ Tento elektronický katalog Národní knihovny zjednodušuje přístup k monografiím a periodikům z fondů Národní knihovny a podle mého názoru přispívá k modernizaci a lepšímu a efektivnějšímu využití možností moderní techniky při práci se zdroji pro odbornou práci.

² *Květy* 20, 1875, s. 385. – 392.

³ *Světozor* 4, 1870, č. 6. s. 43.

⁴ *Jak se kdy v Čechách tancovalo*, Praha 1960.

Papouškové.⁵ U obou autorů je evidentní jejich čerpání právě v časopiseckých člancích a novinách dob dřívějších a jsou to velmi kvalitní odborné práce. Zíbrt, jehož práce jsou v etnologii často citovány, se v publikaci *Jak se kdy v Čechách tancovalo*, zajímá v širokém záběru o tance lidové i společenské a popisuje dějiny tance obecně i dějiny tance v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku od nejstarších dob do 19. století. Jeho práce je podložena mnoha dobovými i historickými prameny. Kniha druhé autorky *Praha před sto lety* se zaměřuje na Prahu v 19. století. N. Melniková – Papoušková se dostává k tanci z jiného pohledu, zajímá se také o složení městské společnosti a materiální stránce městského života a společenský život je tu vyobrazen jako jeden dílek mozaiky života pražského.

2 Společenské tance

„Tanec je výhodným cvikem pro tělo, milé okřání pro ducha, působivý lék, který zabraňuje vzniku mysli chorobné.“

Sokrates

Jak vyplývá z výše uvedeného citátu, tanec má mnoho funkcí. V první řadě je to jedna z forem socializace a společenské komunikace. Tanec jako součást rituálu měl v některých společnostech velmi symbolický a existenciální význam. Ačkoliv se v průběhu času měnily tance i jeho okolnosti a některé funkce, smysl tance jako doplňku společenské výchovy přetrvává. Neméně důležitou funkci tanec zastává jako projev umělecký, který účastníkovi i divákovi nabízí estetický zážitek. V dnešní době je například hlavní myšlenkou tance ztvárnění hudby pohybem. V neposlední řadě je také tanec prostředkem zábavy ve chvílích odpočinku a vyjádření radosti ze života.

2.1 Historický vývoj společenských tanců

Tanec je činnost, odnepaměti spojená s lidskou společností. Tanec vždy představoval určité vyjádření své doby. V nejstarších dobách měly tance funkci nábožensky-obřadní, byly

---

⁵ *Praha před sto lety*, Praha 1935.

důležitou součástí skupinových rituálů. Toto období zde není blíže popisováno, protože tance, které se dochovaly nebo byly předchůdci pro tance 19. století, utvářely svou finální podobu až v období konce středověku a v období novověku.

Vznik světských tanců je datován do 6. století.⁶ V podstatě od svých počátků se charakter tance stále měnil, v závislosti na vývoji společnosti a změně jejích potřeb. Velmi důležitým faktorem byl např. styl odívání: tance se musely přizpůsobit možnostem pohybu, který umožňovaly různé typy a střihy oděvu. Na druhou stranu, taneční oděv se utvářel v závislosti na dostupném materiálu a možnostech taneční kultury.

Tance lze členit podle různých faktorů, především však do dvou základních skupin. Na jedné straně to jsou starší tance skupinové, které jednoduchou formou rozvíjejí a posilují kolektivní vztahy, na druhé straně tance párové, které jakožto kontakt muže a ženy v sobě skrývají určitou míru erotiky.

Dále se tance rozlišují podle dobového společenského zařazení aktérů tance na lidové a panské, nebo, při zachování sociální rozrůzněnosti, i podle lokace na venkovské a městské. Tyto skupiny ovšem byly v kontaktu a docházelo k prolínání a výměně prvků a motivů.

Společenské tance, které byly zábavou nejvyšších vrstev společnosti, vznikají až ve vrcholném středověku. V této době je tanec dvorským ceremoniálem, při kterém je vyjadřována úcta a oddanost panovníkovi. Tanec byl divadlo, při kterém urození dvořané stavěli na odiv drahocenné šaty, šperky a zbraně. Vznešenost a nadřazenost tanečnicků vyjadřoval tanec pomalou chůzí po malých krůčcích, s přesně danými krokovými variacemi a poklonami.

Centry taneční kultury a nositeli jejího rozvoje se staly západoevropské panovnické dvory, zejména ve Francii, Itálii (Florencie), Španělsku a Anglii. Právě zde docházelo k rozvoji tance a vzniku tanců nových. Vlivy byly různé: měnící se umělecko-kulturní směry, móda domácí i novinky z ostatních panovnických dvorů. Tanec byl poměrně důležitou společenskou dvorskou aktivitou a jeho význam je vyjádřen důrazem, který byl kladen na jeho ovládnutí v rámci výchovy mladých šlechticů.

---

⁶ KOS, B., *Lidové a společenské tance*. Praha 1973. s. 98.

Právě na největších panovnických dvorech vyučovali akademičtí taneční mistři, kteří měli také na starosti pořádání dvorských slavností, tzv. *balli*, které měly spíše formu předtančení vybraných párů. Taneční mistři také vytvářeli pravidla tance a psali učebnice o tanci. Např. Domenichino da Piacenza vytvořil první evropskou učebnici tance okolo roku 1416.⁷

Např. na francouzském dvoře měla v období raného baroka vliv na výběr plesových tanců přísná etiketa a ceremonialita doby, proto byl ples zahájen vážným tancem, *menuetem* nebo *pavanou*, který zatančil král spolu s doprovodnými tanečníky, a až poté byl prostor pro rychlejší tance typu *contredance*. Tance byly spojovány do suit tak, aby po sobě následoval tanec pomalý a rychlý. Na dvorních plesech od 16. do 18. století byly obecně tance doprovázeny smyčcovým nebo strunným souborem, tance v rychlejším tempu potom nástroji dechovými.⁸

Osvědčeným úvodním pomalým tancem plesu byla *pavana*, oblíbená ve Španělsku a Itálii. Ve Francii za vlády Ludvíka XIV. byl úvodním tancem *allemande*, taktéž slavnostní párový tanec pocházející z Německa. V 16. – 18. století byl v západní Evropě oblíbený *courante (kurant)*, původem francouzský tanec, který byl předchůdcem *menuettu*. V obou těchto tancích $\frac{3}{4}$ rytmu byla u tanečníka důležitá zdatnost v tanci a mimice, jelikož při ladném pohybu partner gesty vyjadřoval dvornost k tanečnici. První menuet předvedl svým dvořanům Ludvík XIV. už roku 1653 ve Versailles s hudebním doprovodem složeným jeho dvorním skladatelem Lullym. Rychle si získal oblibu v celé Evropě, vyskytoval se s pravidelností na tanečních zábavách až do poloviny 19. století.

Mezi často obsazované tance v tanečním repertoáru té doby byl zástupci kontratanců, v 17. století oblíbený francouzský svižný tanec *cotillon*; dále anglické *anglaise* neboli country dances, z nichž se v 18. století vyvinuly ve Francii *francaise* neboli contre-dance. Tyto tance tančené v řadách proti sobě byly základem pozdější *quadrille (čtverylky)*. Na plesech se tančily také *volta*, *goliarda*, španělský *sarabande* a francouzská *gavotta*.⁹

Přelom nejen v historii politické, ale i taneční, nastává koncem 18. století ve Francii a potažmo i v celé západní Evropě. Velká francouzská revoluce přináší do taneční kultury mnoho změn. Taneční kultura vyšších vrstev přestává být privilegiem šlechty a získává

---

⁷ JÍROVÝ, Z., *Historický vývoj společenského tanca*. Bratislava 1977. s. 23.

⁸ DLOUHÝ, F., *O historickém vývoji tance a jeho kulturním významě; Český tanec národní*. Praha 1880.

⁹ KRÖSCHLOVÁ, E., *Dobové tance 16. až 19. století*. Praha 1981.

masovou oblibu u měšťanstva, které umožňuje lidových prvků do tance a hudby. Tanec je demokratičtější - zatímco dříve mohl tancovat jen jeden pár, určený pořadatelem, nyní mohou na plese tančit všechny páry najednou. Z tanců je odstraněn přísný řád a strnulost, tempo tanců se zrychluje a je celkově veselejší. Dochází i k zásadním změnám ve složení tanečního repertoáru: renesanční či barokní tance zanikají nebo přetrvávají ve více či méně pozměněné podobě, na jejich místo se pak dostávají tance zcela nové. Výrazně jsou přejímány tance lidové, v západní Evropě jako demokratický a sociální symbol a v Českých zemích jako symbol nacionální, a jsou přijaty v téměř původní podobě, nebo také vznikají uměle, například spojením několika lidových tanců dohromady.¹⁰

Snad každá evropská země a národ vynesly na taneční scénu tance, z nichž některé pocházející z provincií byly neznámé a některé již dříve známé takto získaly věhlas a oblibu. V Británii to byl lidový skotský tanec *écossaise* (skotská) a *anglaise*, ve Španělsku *seguedilla* a *bolero*, v Itálii je to *tarantella* či *siciliáno*.¹¹

Ve Francii, jednom z center společenského života, a posléze v celé Evropě, si získala oblibu *čtverylka* (*quadrille Francaise*), od roku 1824 *gallop* (*kalup, kvapík*) a také poněkud výstřední ženský tanec *kankán* (*quadrille parisiene*). Čtverylka vděčí za svou oblibu i krásným hudebním melodiím, které skládali např. Strauss, Offenbach, Lanner, ale i Škroup a další čeští skladatelé.¹²

Další nové tance pochází ze zemí habsburské monarchie a východní Evropy. Z polských tanců se na mezinárodní scéně prosadil *krakoviak*, *polonéza* a *mazurka*. Známým maďarským tancem se stal *čardáš*, symbol maďarského národního obrození, který byl poprvé tančen až v roce 1839. Vídeň dala světu asi neslavnější tanec své doby – valčík.

Valčík, přezdíváný „král tanců“, pochází z historických rakouských tanců *länder* (*tyrolienne*) a *deutscher*.¹³ Tento elegantní kolový tanec jako historicky první vyžadoval od tanečního páru pevné a úzké držení, což vyvolalo nevídanou odezvu ve společnosti. Zejména církve a jiní kritici obviňovali nový tanec z podkopávání dobrých mravů. Přesto tato blízkost tanečníků, vyjadřující v tomto směru ústup od tanečního ceremoniálu v důsledku výše vysvětlených změn, měla zásadní význam zejména v tom, že umožnila společenskou konverzaci i při samotném tanci a získala tak tanci obrovskou oblibu, zejména u mládeže.

¹⁰ KOS, B., *Lidové a společenské tance*. Praha: Univerzita Karlova, 1973. s. 99.

¹¹ KOS, B., *Lidové a společenské tance*. Praha 1973. s. 99.

¹² ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960. s. 270 – 271.

¹³ Přesto se o místo vzniku vede spor s Francouzi, kteří tvrdí, že vznikl z francouzského tance volta.

Valčík byl tanec, který byl přímo stvořený pro nové poměry. Pro valčík je typický otáčivý pohyb ve $\frac{3}{4}$ taktu.¹⁴

Valčík je tanec spjatý s Rakouskem. Ve Vídni poprvé zazněly valčíkové melodie v roce 1787 v opeře *Vzácná věc* (*Una cosa rara*),¹⁵ kde se okamžitě stal velmi populárním a rozšířil se do Francie, kde vznikla jeho varianta *valse parisienne*, a ostatních zemí. Tento tanec byl a je také velmi milován pro svůj krásný hudební doprovod – svou zásluhu na tom má jistě i to, že mezi skladatele valčíkových melodií patřili jedni z nejznámějších hudebních skladatelů té doby – J. Strauss starší, J. Strauss mladší, J. Lanner, C.M. Weber, F. Schubert, F. Lehár, E. Kálmán a další. V roce 1814 se tančil v rakouském hlavním městě na mnoha společenských plesech při příležitosti Vídeňského kongresu. Vídeňský valčík se pod tímto jménem dokonce stal variantou valčíku.¹⁶

Koncem 18. století a v 19. století se na venkově i ve městech rozvíjely tance se změnou partnera. Výměna partnera sice byla částečně možná i v některých starších tancích, ale možnost výměny záměrně byl revoluční novinkou. Patřila mezi ně například varianta valčíku, tzv. *měnivý valčík*, nebo i starší a nyní nově objevené tzv. společenské taneční hry, většinou spojené s líbáním tanečnic. Z Anglie pochází starobylá taneční hra *Poduškový tanec* (*Cushion dance*)¹⁷, jejíž česká varianta se nazývá *šátečková*. E. Kröschlová se domnívá, že tzv. *Měnivá*, kde se partner mění vždy ve chvíli, když přestane hrát hudba, je hra ryze českého původu¹⁸

2.1.1 Módní tance 18. a 19. století v Českých zemích, zejména v Praze

Do Čech se nové tance dostávaly spolu s módou, jejíž aktuálnost byla udržována u české aristokracie. Nejnovější trendy, tzv. „a la mode“, ať už se týkaly architektury, oblečení nebo právě tance, se objevovaly vždy nejdříve v Praze, tomto centru společenské a taneční kultury v Čechách. Na pražských plesech elitní společnosti se proto často tančily tance zahraniční, které v českém prostředí rychle zdomácněly, což se projevovalo např. zkomolením jejich názvů do používaného českého překladu. Příkladem tance přejatého

¹⁴ Etymologický původ názvu valčík, v němčině *walzer*, vychází ze slova *walzen*, tedy *otáčeti se*.

¹⁵ WIKIPEDIA, *Valčík* [online]. c 2010 [4. 8. 2010]. Dostupné z URL: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Valčík>>

¹⁶ KOS, B., *Lidové a společenské tance*. Praha 1973.

¹⁷ Hra probíhá tímto způsobem: tanečník s polštářkem chodí v kruhu tanečnic, dokud hudba hraje. Když přestane, dojde k rozhovoru mezi hudbou a tímto tanečníkem, který potom položí polštářek na zem před nějakou tanečnicí, oba na něj pokleknou a políbí se. Následuje tanec v kole a celá situace se opakuje, dokud v kole netančí všichni.

¹⁸ KRÖSCHLOVÁ, E., *Dobové tance 16. až 19. století*. Praha 1981. s. 119.

širšími vrstvami jak ho uvádí Zíbrt, je francouzský *minuett*, kterému se také říkalo *minue*, *menuet* či *minet*.¹⁹ Vzájemné ovlivňování venkovské a městské taneční kultury bylo příčinou větší variability lidových tanců, z nichž pak byly některé úspěšně přejaty mezi tance městské; a přestože ve větší míře v menších městech, v Praze byly také oblíbené, zejména na českých bálech ve 40. letech.

V tanečních pořádcích plesů konce 18. a 19. století, se vyskytovaly především tyto tance: *gavotta*, *skotská* (schotisch), *kvapík* (galopp), *contretanz*, *cotillon*, *sarabande*, *courante*, *bourée*, *gagliarda*, *pasomezy* (italské passamezo), *volta*, *minet*, *polonéza*, *steirisch*, různé typy *čtverylky* (quadrille), *mazurka*, *valčík*, *rejdivák* a *polka*.²⁰

Nejvýznačnější český národní tanec 1. poloviny 19. století je *polka*, tanec, který jako jediný z českých tanců dosáhl světového věhlasu. Původ názvu není etymologicky jednoznačný a existuje pro něj mnoho verzí. Protože se neodvažují posuzovat problém z hlediska lingvistického, jsou zde alespoň zmíněny dvě nejznámější verze. Zdeněk Kos, který se polkou zabýval ve své studii, *odvozuje název od slova „půlka“, jež poukazuje na oblibu mládeže v druhé půlce tance rejdiváku, rejdivačce, které se těmito slovy mladí tanečníci dožadovali*.²¹ Jiná verze vysvětluje vznik tance a jeho oblibu jako vyjádření podpory polskému národu: *Polka, český tanec. ... Půlkrok taneční nazvaný tak na počest Poláků, r. 1830 politicky potlačovaných*.²²

Původ tance není zcela jasný, ale podle podání, uveřejněné v Národních listech²³, tento tanec poprvé předvedla Anna Slezáková za hudebního doprovodu učitele Jana Josefa Nerudy v Kostelci nad Labem v roce 1830. Tato verze je zajímavá provedením tance, protože polka je tanec párový. Podle odborných pramenů²⁴ tento tanec vznikl z tanců krakoviaku nebo skotské, což potvrzuje další názor již zmíněného autora Z. Kosa²⁵, totiž že tento tanec byl znám na českém venkově již před rokem 1830 a jeho předchůdci byla *nimra* nebo *maděra*. Polka je tedy tanec rychlý a živý, charakteristickým znakem jsou pro něj otáčky ve 2/4 rytmu se změnami.

¹⁹ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960. s. 250.

²⁰ DLOUHÝ, F., *O historickém vývoji tance a jeho kulturním významě; Český tanec národní*. Praha 1880.

²¹ KOS, B., *Lidové a společenské tance*. Praha 1973. s. 108.

²² HOLUB, J. – KOPEČNÝ F., *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha 1952. s. 285.

²³ Národní listy 34, 1894, č. 196.

²⁴ KRÓŠCHLOVÁ, E., *Dobové tance 16. až 19. století*. Praha 1981.

²⁵ KOS, B., *Lidové a společenské tance*. Praha 1973. s. 108.

Tento lidový tanec se z venkovského prostředí dostal do městského prostředí a byl oblíbenou součástí pražských plesů. Takováto obliba byla podnětem pro pražské taneční mistry, aby vycházejíce z původního kroku polky, vymýšleli i nové varianty tance.²⁶

Tanec se také záhy dostal i některých Evropských zemí: nejprve ho v roce 1839 zahrál ve Vídni hudební sbor pražských ostrostřelců. V roce 1840 představil v Paříži taneční mistr Jan Raab variantu polky český třásák (*polka tremblante*) a tanec si okamžitě získal obrovskou popularitu a tím se stal žádaným tancem na všech evropských plesech. O této události nepsal jen tisk český, ale i Vídeňské divadelní noviny²⁷: „Bývalý baletní mistr pražského divadla Raab v divadle Ambigu v Paříži několikrát pohostinsky vystoupil a jeho představení byla vždy s všeobecným potleskem přijata. Polka, český národní tanec, způsobila zvláště všeobecné podivení a hřmotnou pochvalou vyznamenána byla“.

Takováto pochvalná zpráva, velké rozšíření a obliba národní polky v zahraničí byla dobrou reprezentací českého národa, a také například reklamou pro taneční mistry, kteří se o její rozšíření postarali.

Polka, stejně jako valčík, je velmi vděčné téma pro hudební skladatele, mezi kterými byli muži, jako např. J. Labický, Procházka, Hilmar, ale i ženy, jako Matylda Ringlesbergová. V době jejího největšího rozmachu vzniklo mnoho polkových melodií, které byly pojmenovávány vlastenecky, historicky či podle českých měst.²⁸ Polku složil dokonce i J. Strauss a nazval ji příznačně „Czechenpolka“.²⁹

Jedním z lidových tanců, které se díky politickému a kulturnímu klimatu doby tančily i ve městech, byl *rejdivák*. Tento kolový tanec s proměnami se tančil ve $\frac{3}{4}$ rytmu. Jeho charakteristickým rysem bylo právě rejdivání (tančení), při kterém byl jeden z partnerů vždy zády a druhý čelem do směru tance, a takto postupovali po parketu, přičemž si ve 4. taktu tanečníci vyměnili místo. Nejbližší příbuzný tanec je *rejdivačka*, která se ovšem tančí ve $\frac{2}{4}$ polkovém rytmu.³⁰

Autorka sbírky lidových tanců D. Stavělová ve své práci zmiňuje zvýšenou oblibu původně lidového tance rejdiváku od 20. let 19. na městských bálech a redutách. Jako „reydowak“ se například vyskytuje na tanečním pořádku společenského bálu v Platýzu v roce

²⁶ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960. s. 324.

²⁷ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960. s. 323.

²⁸ Slovanek - polka, polka Pražan a Pražanky, polka příbramská.

ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960. s. 325.

²⁹ tamtéž s. 325.

³⁰ STAVĚLOVÁ, D., *Lidové tance v guberniálním sběru 1819*. Praha 1996. s. 59.

1831 a s oblibou ho tančí ve Francii a Německu.³¹ Jan Jeník z Bratřic se ve svých pamětech zmiňuje o tom, jak si rejdivák oblíbili i příslušníci aristokracie: „*Když se pak vrchnosti z Prahy na svá panství odebraly a jejich synkové neb mladí páni na vesnicích v hospodách ty dva tance viděli od poddaných svých tancovati, zalíbil se jim ten rejdivák nade všechny tance jiný. Vyučivše se jej, vycvičili též v témž své slečanky sestřičky. Což oučinkovalo, že se napotom od pánův stavu vyššího a od tak zvaných honoratoribus nikdy jakýsi bál nedal, aby se byl na něm rejdivák netancoval.*“³²

2.2 Česká periodika ve 30. a 40. letech 19. století

Třicátá a čtyřicátá léta jsou obdobím vrcholícího národního obrození a průmyslové revoluce, ve kterém dochází k zásadním sociálním změnám a vzniku moderní buržoazní společnosti. Cílem českých vlastenců, kteří pocházejí především z městské buržoazní vrstvy, již není boj za jazyková a kulturní práva českého národa, ale především se jím stává jeho politické prosazení. Tento proces je ovlivňován vnitřními a vnějšími vlivy, především revolučními událostmi v Evropě.³³

V tomto politicky nepříliš příznivém³⁴ prostředí se české vlastenecké myšlenky prosazují ve společnosti oklikou prostřednictvím nejrůznějších kulturních událostí, spojených se zpěvem, hudbou, tancem, divadlem a dalšími aktivitami. Čeští intelektuálové se sdružují okolo oficiálních institucí, jakými byla Maticе česká a později³⁵ také Měšťanská beseda, nebo také v soukromých společenských salonech, kde se formují různé názorově odlišné skupiny.³⁶

Jednou z nejvýznamnějších nástrojů v rukou vlastenců pro informační a agitační činnost je literatura, konkrétně česká žurnalistika, pro kterou je to doba největšího významu a rozkvětu. V letech 1830 – 1848 v Čechách vychází řada tematických časopisů a novin,³⁷ z nichž se v polovině 30. let prosazují dva významné beletristické časopisy, Česká včela jako příloha Pražských novin a Květy.

---

³¹ STAVĚLOVÁ, D., *Lidové tance v guberniálním sběru 1819*. Praha 1996. s. 59.

³² tamtéž s. 59.

³³ Např. Polské listopadové povstání v roce 1831. Kočí, Josef: *České národní obrození*. Praha 1878, str. 390 – 428.

³⁴ Rakouská vláda se snažila předejít revolučním událostem uvnitř monarchie, inspirovanými zahraničím, zpřísněním policejních opatření, a například zpřísněním cenzury tisku.

³⁵ Měšťanská beseda byla založena až v roce 1845, má tedy spíše vliv na období těsně předrevoluční.

³⁶ Mezi nejznámější patří společenské salony v rodině Fričově, Palackého a Staňka.

³⁷ Laiske, Miroslav. *Časopisectví v Čechách 1650 – 1847*. Praha 1959. : nejvýznamnější: *Blahozvěst, Časopis Českého museum, Časopis pro katolické duchovenstvo, Česká včela, Květy české, Paleček, Pražské noviny, Pražský posel, Rozličnosti, Světozor, Vesna, Vlastimil.*

2.2.1 Pražské noviny a Česká včela

Pražské noviny poprvé vyšly v roce 1826 a až do roku 1833 je redigoval J. Linda. V roce 1834 se redaktorem stal F. L. Čelakovský. Noviny prošly dalšími výraznými změnami, díky kterým se staly jedněmi z nejdůležitějších českých tiskovin své doby. Týdeník se vymanil ze závislosti na německém zpravodajství přejímáním zpráv přímo z novin zahraničních, což umožňovalo větší aktuálnost a možnost výběru zpráv co do obsahu. Výraznou změnou prošla i literární příloha, která se kromě změny jména z Rozličností na Českou včelu projevila zvýšením kvality publikované literatury a literární kritiky. Po nuceném odchodu Čelakovského noviny od roku 1836 vede J. N. Štěpánek a nastává období snížené kvality i zájmu čtenářů. V roce 1846 se redaktorem oficiálně stává K. H. Borovský, který již předtím přispíval do rubriky Žihadlo České včely. Borovský přináší novinám nový elán a výrazné politické zaměření, které zajistí opětovnou oblibu čtenářů.³⁸

2.2.2 Květy

První ročník časopisu byl publikován v roce 1833 pod názvem *Jindy a nyní, národní zábavník pro Čechy, Moravany a Slovany v Uhřích*. V následujícím roce byly ovšem listy přejmenovány na *Květy české* a v roce 1835 vznikl na dlouhou dobu poslední název *Květy* s podtitulem *zábavník pro Čechy, Moravany a Slováky*.

Tento týdeník³⁹ byl charakteristický svou srozumitelností, kterou oslovil široké vrstvy čtenářů, a snahou přinášet nejen zprávy a divadelní a literární kritiku, ale i vychovávat a popularizovat prostřednictvím článků z různých oborů. Květy měly mnoho přispěvatelů, mezi kterými byli představitelé národního života, např. V. Nejedlý, M. Rettigová, Fr. Lad. Hek, K. Sabina, Mácha, K. J. Erben, B. Němcová a další, ovšem vůdčí osobností a duchem zábavníku byl J. K. Tyl, který v něm působil v letech 1834 až 1845.⁴⁰

2.2.3 Spory mezi Českou včelou a Květy

Květy a Česká včela byly časopisy, které si logicky ve svém oboru konkurovaly, i když jejich cíle byly definované odlišně. Květy dávají obsahu přednost před formou a již zmíněnou srozumitelností na úkor formální stránky prosazují zájem o kulturní život i

---

³⁸ Beránková, Milena. Počátky českého novinářství, Praha 1976

³⁹ Od roku 1842 vycházel 2x týdně a od roku 1844 dokonce 4x týdně.

⁴⁰ Beránková, Dějiny československé žurnalistiky I. Díl, Praha 1981

v lidových vrstvách. Pro Českou včelu byla při přípravě novin prioritou jazyková a formální čistota.

Konflikt mezi oběma periodiky, jehož záminkou byly komentáře chyb či nepřesností v obou časopisech, ovšem zřejmě také konkurenční nevraživostí, byl převeden do konfliktu dvou různých pohledů na český jazyk. Názory si obě strany vyměňovaly veřejně ve svých časopisech.⁴¹ Spor utichl v roce 1836 odchodem F. L. Čelakovského z redakce Pražských novin.

2.3 Tanec v časopisech Česká včela a Květy

Jak již bylo řečeno výše, časopisy představovaly komunikační prostředek v hlavním městě i mezi městem (Prahou) a venkovem, mezi centrem společenského a národně vlasteneckého boje a místy, kam se pomocí tisku tyto myšlenky rozšiřovaly, a jejich obyvateli. Květy a Česká včela navazovaly na předchozí časopiseckou tradici z 20. let, i když výrazně změnilly svůj styl i formu.

Není náhodou, že mezi redaktory obou časopisů byly významné osobnosti, které se účastnily a velkou měrou podílely na organizování soudobého vlasteneckého života. Ve 30. a 40. letech právě tyto lidé navazovali na úsilí předchozí obrozenecké generace a pomáhali opět formovat a směřovat názory lidí tak, aby v nich vzbudili a podpořili myšlenku příslušnosti k českému národu a konstantní práci jí udržovali do té doby, než se národ vzchopí ze své vlastní vůle. Květy a včela, ač se odlišovaly svým stylem, daným zejména vedením tak významnými osobnostmi, jakými byl Tyl a Čelakovský, přinášely širokou paletu zajímavých témat.

Zatímco v novinách převažovala složka informativní a zpravodajská, časopisy byly tzv. „zábavníky“. Jejich primárním cílem bylo čtenáře bavit a informovat ho především o záležitostech kulturních, společenských a dalších podle svého konkrétního zaměření, ale zároveň ho nenásilně vzdělávat. Časopisy zachycovaly informace, které se z nějakého důvodu nehodily do novin nebo v nich nezískaly takový prostor. Tyto články v sobě spojovaly odlehčenou zábavu i ponaučení tak mistrně, že byly zajímavou četbou pro člověka vzdělaného i toho, který se „vzdělával“ právě tímto způsobem a rozšiřoval si tak obzory.

---

⁴¹ Beránková, Počátky českého novinářství, str. 102 - 105

Časopisy z 19. století, tedy konkrétně z mé zkušenosti *Květy* a *Česká včela*, se projeví jako pokladnice zajímavých témat více či méně blízkých etnologii. Otištěny jsou mimo jiné právě články cestopisné, zobrazující blízké i vzdálené exotické země a popisující různá etnika a jejich zvyky (Tylovy *Obrazy cizokrajné* či Rettigové dílo *Etnou*)⁴², články s historickou tematikou⁴³, podporující vlastenecké cítění, ale hlavně jsou to články zachycující život lidí. Velmi zajímavá série článků, která se netýká tance, ovšem bylo by škoda ji nezmínit, je např. seriál *Mlsavost rozličných národů*⁴⁴ autora F. Dauchy nebo jiný seriál nazvaný *Krásné pohlaví*, který popisuje ženy různých národů.⁴⁵ Tomuto tématu je níže věnován prostor, proto bych snad jen zmínila, že je to doklad počátků zájmu o ženu a její místo v různých kulturách a společnostech a i to, že autorem je muž, jasně dokazuje zájem o ženu jako možnou pomocnici ve společném boji za národní věc.

Tanec je v těchto časopisech zachycen z mnoha různých úhlů, a přestože těch zmínek není tolik, kolik by si badatel přál, jistě jsou zrcadlem své doby a vypovídají o určité úloze, kterou tanec měl. Tanec působí na všechny smysly a jeho atmosféra je velmi působivá, proto se ty společenské události, které byly spojené s tancem, řadí na roveň hudebním či besedním, které všechny působily esteticky i vlastenecky a zapisovaly se hluboko do povědomí lidí jako tmel národa.

Vraťme se ale k původnímu tématu, tanci, který byl v těchto časopisech hledán. V obecné rovině, v prvních ročnících se zmínky o tanci vyskytují poskrovnu, nejčastěji si čtenář mohl přečíst o tanci v pravidelné divadelní rubrice. Je ovšem pravda, že právě v této rubrice se vyskytovaly jak zprávy o baletním tanci, tak později i o normálních tanečních představeních a tanečních mistrech. Například ve zprávě o baletu v divadelní rubrice *České včely*⁴⁶ je chválen známý taneční mistr Raab jako vynikající tanečník. O tanci se v divadelní rubrice psalo prozaicky také proto, že taneční události prostě a jednoduše nahrazovaly divadelní představení a čtenářům, kteří chodili na české divadelní hry, musela být oznámena změna programu.

Baletní tanec je specifický typ tance, který se vyvinul v průběhu novověku z dvorského tance do výrazně divadelní formy se specializovanými aktéry, který má ovšem v době národního obrození stále ráz tanečního představení pro diváky. Právě z tohoto typu tance se vyvinul balet tak, jak si ho pod tímto slovem lze představit dnes. Z těchto důvodů

---

⁴² *Česká včela* 2, 1835, č. 46. a 49. s.

⁴³ *Květy* 4, 1837, č. 4. s. 26.

⁴⁴ *Květy* 6, 1838, č. 8. s. 61.

⁴⁵ *Květy* 7, 1840, č. 2. s. 13. a dále, autor J. Procházka

⁴⁶ *Česká včela* 1, 1834, č. 52. s. 414.

jsou někteří taneční mistři titulováni přízviskem „baletní“, protože právě oni se kromě svých jiných aktivit zabývali vytvářením choreografií pro tento typ tance. Divadelní tance, tak jak to vyplývá z dobového tisku, byly součástí nějakého většího celku, např. následovaly po divadelním představení. Baletním tancem se ale nezabývali zdaleka všichni učitelé tance, šlo spíše o zkušenější a známější taneční mistry, kteří měli pro pořádání takovýchto podniků dostatek zkušeností. Nejčastěji se v této souvislosti objevují jména tanečních mistrů Raaba a Reinoldiho. V příspěvcích divadelní rubriky se Autor J. Malý, novinář a vlastenec, který pracoval především v oboru historie a literatury, několikrát zmiňuje o baletních představeních mistra Reinoldiho, které byly součástí frašek se zpěvy *Cesta pro perlu a obrázek*⁴⁷ či *Vzpurné ženské v serailu*.⁴⁸

V průběhu let se v Květech a České včele periodicita článků o tanci zvyšuje, ve 40. letech je lze nalézt téměř v každém lednovém či únorovém čísle, protože hlavní taneční sezóna se vztahovala na období masopustu. V tomto pohyblivém období, jehož začátek a konec ohraničoval svátek Tří králů a Popeleční středy, Praha tancem doslova žila.

Plesů bylo v masopustní sezoně tolik, že se jich konalo více v jeden den, a i toto je předmětem zájmu společenské rubriky: Květy ve své Denní kronice⁴⁹ publikují odstavec o končícím masopustu, který shrnuje uskutečněné plesy. Nejvíce zábav bylo v domácích bálech, kterých bylo denně až dvacet.

V Praze také logicky se vzrůstajícím počtem pořádaných plesů nestačily kapacity prostor, a tak musela být pro taneční příležitosti budována místa nová. V rubrice Denní kronika byl 18. února⁵⁰ zveřejněn článek o půdorysu, výzdobě a vybavení nového Stögrova sálu v Růžové ulici, ve kterém byly ohlášeny dvě reduty.⁵¹ O tomto sále se v této souvislosti hovoří i v dalších zprávách⁵², je tedy patrné, že byl sál oblíben.

Jedním z důvodů většího množství článků mohl být rozvoj společnosti a zvýšená obliba tance. Tanec jako společenská zábava byl fenomén s trvalou oblibou a tradicí, společensky diferenciovaný, který dobový tisk jistě nemohl opomíjet. Objevují se zprávy o tanečních zábavách jiných než měšťanských vrstev a o místech k tanci mimo pražské centrum. Nelze říci, že by takovéto formy zábavy u nižších vrstev dříve neexistovaly, ale až v této době se o tom začíná tisk zmiňovat. Svědčí to tedy také o rozvoji publicistiky a její

---

⁴⁷ Česká včela 7, 1840, č. 100. s. 400.

⁴⁸ Česká včela 8, 1841, č. 5. s. 20.

⁴⁹ Květy 12, 1845, č. 17. s. 68.

⁵⁰ Květy 8, 1841, č. 7. s. 56.

⁵¹ tamtéž č. 6. s. 47.

⁵² Květy 9, 1842, č. 8. s. 32.

demokratičnosti v zaměření na nové prostředí, resp. na širší vrstvy městského obyvatelstva. Dalším o nic méně nepravděpodobným důvodem vyššího počtu článků o tanci by mohla být změna ve vnímání vlastenecké potřeby zachycování jen českých událostí. V této době se vlastenecké hnutí zaměřuje na jiné cíle a není již potřeba tak striktně zachycovat české společenské události, a tak se v novinách a časopisech objevují i zmínky o plesech a zábavách bez ohledu na jazyk konverzace. V podstatě jsou tedy zachycovány všechny zajímavé události bez ohledu na jazyk.

Jednou z prvních zmínek o tanci nižších vrstev je zpráva o taneční zábavě v karlínském hostinci z roku 1839.⁵³ Další zprávy o tomto typu plesů, konaných v knížecí Schwarzenberské hospodě a v hostinci V městě Lipsku v Karlíně, uveřejňují Květy.⁵⁴ Právě toto je dokladem toho, že se plesy – tedy české plesy – rozšiřovaly z centra i na pražská předměstí.

Dokladem toho, že časopisy věnují větší pozornost nižším společenským vrstvám, a zároveň velmi zajímavým dokladem dobové mentality a toho, jak se dokázali a chtěli bavit, je České včele⁵⁵ otisknutá anekdota o tanci, která popisuje rozhovor tanečníka a tanečnice. Tento krátký úryvek je také zajímavý pro zachycení dobového způsobu rozhovoru těchto vrstev, diametrálně odlišného svou slovní zásobou od způsobů vyjadřování vyšších společenských vrstev a dokladem jiných společenských pravidel chování k ženě, které by ve vyšších vrstvách nebyly přípustné.

„Na bále pravil tanečník k své tanečnici, obličej sobě šátkem utíraje: „Totě nesnesitelné horko, já se potím jako mezek; nepotíte vy se též tak, slečinko?“ - „Ne,“ dí ona, „já přináležím k jinému pohlaví.“

Zajímavé je, že se ve zkoumaném tisku neobjevují zprávy o tanečních plesech šlechtických. Protože není pochyb, že se šlechta tímto způsobem bavila, je možné, že šlechtické plesy se prostě oznamovaly a hodnotily jinými způsoby, tedy prostřednictvím osobní pozvánky a ústním hodnocením společenským. (Česká) šlechta se ale ve zmínkách o tancích objevuje jako účastník především českých společenských bálů a slovanských bálů ve Vídni. Zmíněna je jak účast aristokratů, tak jejich neúčast, což je narážka na vliv dobové politiky a její rozdělení do názorově odlišných skupin.

---

⁵³ Česká včela 6, 1839, č. 5. s. 20.

⁵⁴ Květy 15, 1848, č. 17. s. 72.

⁵⁵ Česká včela 10, 1843, č. 17. s. 68.

Zprávy o tanečních událostech si v průběhu let ustálily určitou formu, která je výrazně patrná u obou časopisů. Ve společenských rubrikách či rubrikách se zprávami z domova se objevují určité stále se opakující typy článků, informujících o tanečních událostech před a po jejich konání.

Pokud byl pořádán nějaký ples, jako první se v tisku objevily krátké, většinou stručně informující zprávy, ohlašující jeho konání. Tyto zprávy sloužily spolu s jinými prostředky jako předchůdce dnešní reklamy.

Plesům a větším tanečním událostem předcházela ještě jedna typická věc - hudební zkoušky - ty byly také oznamovány v tisku a získaly si velkou oblibu. Hudební zkouška byla jakýsi „ples před plesem“. Byla navštěvována těmi, kdo na samotný ples nešli, či nedočkavými tanečníky a posluchači, kteří chtěli zažít plesovou atmosféru hned dvakrát. Vstup na hudební zkoušku byl zpoplatněn a ve zprávách je často uvedeno, že výtěžek byl věnován na dobročinné účely. Hudební zkouška byla ohlášena a zhodnocena stejně jako samotný ples. Touto cestou se z pramenů dozvídáme i zajímavé informace o hudební složce, tedy jaká kapela na daném plese hrála a také její repertoár. Typickým příkladem takové ohlášky je zpráva o hudební zkoušce ve Stögrově divadle. Hudební zkoušku dne 9. ledna ve Stögrově sále ohlásily Květy⁵⁶, Květy i Česká včela pak publikovaly zprávu o průběhu zkoušky⁵⁷, při které podle autora z České včely⁵⁸ kapela pluku Baillet - Latour hrála nové i starší skladby pro velké množství přítomných posluchačů a tanečníků. V Květech⁵⁹ byla také zhodnocena hudební zkouška k těmto besedám, kde hrála kapela měšťanské pěchoty vedená kapelníkem Rozenkrantzem. Na tanečním pořádku byl 1 menuet, 3 polky, z nich 1 polka složená od slečny Klecanové, 2 quadrilly, 2 kvapíky a valčíky.

Články o společenských tanečních událostech měly především hodnotící charakter mimo již zmíněného popisu. Plesy byly hodnoceny podle kritérií, např. stupně zábavy a veselosti tance. Takovéto hodnocení bylo pro organizátory plesu velmi důležité, protože na něm závisela pověst jejich jako výboru i plesu. Proto se všemožně snažili se o zábavu postarat, pokud sama vážla, např. v roce 1844 byla v Domácí kronice zpráva⁶⁰ o letošní jediné redutě, konané o masopustním úterý v domě u Vusínů, jejíž úroveň ovšem podle autora Böhma oproti minulým letům poklesla. Ve zprávě je také zmíněno, že se tak stalo i přesto, že výboři v maskách ze všech sil snažili hosty pobavit. Hodnocena byla

---

⁵⁶ Květy 9, 1842, č. 2. s. 8.

⁵⁷ tamtéž č. 3. s. 12.

⁵⁸ Česká včela 9, 1842, č. 6. s. 24.

⁵⁹ Květy 14, 1847, č. 9. s. 36.

⁶⁰ Květy 11, 1844, č. 27. s. 107.

samozřejmě také originalita výzdoby a programu kromě toho tanečního. Plesy musely ve velké konkurenci hledat všemožné „triky“ a způsoby, jak přilákat hosty právě na „svůj“ ples, a takovým „lákadlem“ byly nejrůznější netradiční vystoupení a programy. Například součástí programu jednoho z dobročinných plesů na Barvířském ostrově byla podle zprávy⁶¹ loterie. Zajímavým kritériem pro hodnocení bylo také to, jak se podařilo udržet ples podle plánu a tanečního pořádku, zda tedy byl spořádaný. V novinách se objevovaly zprávy hodnotící např. bál mediků na Barvířce jako velmi pěkný a spořádaný.⁶² Pokud se v časopisech vyskytla hodnocení tohoto typu, byla kladná. Otázkou tedy zůstává, zda byly zábavy, které meze veřejného pořádku překročily, o tom už se však prameny nezmiňují.

Zajímavé je opět sledovat zprávy publikované na začátku či na konci masopustu. V prvních lednových číslech, či jak to dokládají Květy⁶³ ještě v silvestrovském vydání, byl publikován seznam s místem a časem všech dosud oznámených tanečních zábav, konaných v nadcházejícím masopustu.

O konci masopustu a nadcházejících aktivitách se v květech a české včele objevuje zmínek mnohem více. Tyto články např. přinášely delší zprávy o počtu jednotlivých událostí v masopustu, jako Květy, který informují, že v masopustu roku 1848 bylo konáno 78 veřejných a 115 soukromých bálů, a dále 112 bálů nižší kategorie (hospodských).⁶⁴ V Domácí kronice Květů vyšla 12. února 1842 zpráva⁶⁵, zhodnocující masopust a za nejpěknější bály označeny bály český a vojenský. Důvody tohoto zhodnocení lze snadno domyslet: vojenské plesy obecně vynikaly a byly hodnoceny pro svou parádu, kterou jim dodala krása vojenských uniforem, český ples oproti tomu, v tomto roce, tedy v dobách největší slávy českých společenských bálů, byl jistě vyzdoben s velkou pečlivostí a úsilím o co nejlepší výsledek, ale toto hodnocení mohlo vycházet i z pohnutek vlasteneckých.

Většina autorů posledních, závěrečných zpráv o masopustu⁶⁶, mezi něž patří i Tyl, jako by soudila, že zpráv o masopustu už bylo napsáno v příslušné sezóně dostatek a spokojuje se se stručným zhodnocením či vyčíslením bálů, a (někdy s poměrně jasnou radostí) uvítáním koncertní sezony, doby klidnější.

Ráda bych tady v té souvislosti zmínila, že přestože se Praha v tisku prezentuje v té masopustní době jako celkově tanci holdující, objevují se jisté náznaky toho, že tyto

---

⁶¹ Česká včela 6, 1839, č. 9, s. 36.

⁶² tamtéž č. 9, s. 36.

⁶³ Květy 8, 1841, č. 52, s. 415.

⁶⁴ Květy 15, 1848, č. 31, s. 131.

⁶⁵ Květy 9, 1842, č. 12, s. 48.

⁶⁶ Květy 6, 1839, č. 9. a 10, s. 71. a 79.

informace nelze generalizovat na všechny obyvatele hlavního města. V roce 1841 se v České včele objevuje několikadílné vyprávění Nesnáze a slasti protivníka tance s podtitulem masopustní žert od K. Pünera, které zachycuje (možná autobiograficky) hlavního hrdinu, který neměl příliš rád masopust a jeho taneční zábavy, ale zamiloval do dívky s oblibou v tanci⁶⁷ a musel se kvůli ní překonat a účastnit se masopustních zábav.

Opakem velkolepé zimní taneční sezóny je taneční sezóna letní, o níž se také příliš zmínek nevyskytuje. Letní taneční zábavy zachycuje divadelní hra Pražané ve Hvězdě⁶⁸ J. K. Tyla. Jak ale dokládá jiná zpráva autora Vrtátka⁶⁹, tančit se v létě chodilo opět na pražské ostrovy, tady je konkrétně zmíněna Barvířka.

Taneční události měly přesně daný kalendář, který se udržel dodnes. Je až s podivem, jak se časově (ale i stylem vůbec) tyto zábavy shodují se současností. Přestože účel a smysl může být jiný, plesová sezóna je zachována a uznávána jako symbol společenského života v podstatě ve všech vrstvách společnosti. Plesová sezóna je dnes sice zhruba od října do března či dubna, tudíž výrazně prodloužená, ale aspekty jsou stejné – tanec, společenská konverzace, sváteční naladění - je to tedy vyšší společenská večerní událost. Ale také letní taneční či besedy, které se pořádaly před rokem 1848 třeba i dvakrát týdně, lze dnes s trochou nadsázky vidět pravidelných tanečních čajích, pořádaných v novodobých tančárnách. Tato podobnost je důkazem, že tanec prostě byl a je oblíbenou společenskou zábavou

Již od roku 1839 je v souvislosti s větším množstvím zpráv o tanci patrná i jejich větší variabilita. Časopisy zachycují všechny významnější akce. Zmiňovány jsou společenské bály, bály, reduty, maškarní plesy, taneční besedy atd.

Často jsou také označovány bály různých spolků či organizací: 10. února podaly noviny zprávu⁷⁰ o plese umělců ze 4. února a českém bále na Žofině, který byl v článku hodnocen opět velmi kladnými slovy, zejména jeho výzdoba a taneční pořádky s podobiznou arcivévodý Štěpána a povídkou od J. K. Tyla. V pátém čísle⁷¹ byl také ohlášen bál úředníků na Barvířském ostrově. V neposlední řadě jsou zachyceny plesy studentské: z nich se velkého ohlasu v tisku dočkaly především plesy mediků a studentů práv. Otázkou zůstává, zda ostatní fakulty pražské univerzity plesy nekonaly, nebo zda nebyly natolik velké a zajímavé, aby byly hodné zaznamenání.

---

⁶⁷ Česká včela 8, 1841, č. 12. a 13. a 14. s. 45. a 50. a 53.

⁶⁸ Květy 6, 1839, č. 30. a 31. s. 233. a 241.

⁶⁹ Květy 4, 1837, č. 19. s. 152.

⁷⁰ Květy 11, 1844, č. 18. s. 72.

⁷¹ Česká včela 6, 1839, č. 5. s. 20.

Plesy byly velmi často spojeny s dobročinností ve prospěch pražských potřebných: buď to byly přímo plesy dobročinných spolků, nebo plesy jiných organizací, jejichž výtěžek byl později věnován na chudé, sirotky či pražské lazarety. Jako dobročinná akce je například oznámen bál granátníků v sále Platýzu.⁷² nebo hudební zkouška, jejíž výnos bude darován nemocnici pro chudé.⁷³

Taneční mistři, jak už bylo výše řečeno muži mnoha povolání, se také angažovali v organizaci vlastních tanečních plesů. Mohly to být dětské bály, také klasické společenské bály a také jakési závěrečné bály tanečních hodin. Zprávy Domácí rubriky se zmiňují o bálu v Platýzu pořádaném mistrem Raabem⁷⁴ a o plese mistra Linka.⁷⁵

V českých časopisech nejsou hodnoceny jen české události (tedy vlasteneckého charakteru), ale i plesy a zábavy česko-německé, což je zajímavé a zřejmě to dokazuje snahu časopisů o objektivitu. Primárně byly zachycovány české plesy, ale tyto „smíšené“ události byly buď pravdu významné, nebo musely být něčím zajímavé – například svým spojením s českým jazykem. V roce 1839 se na Barvířském ostrově konal ples důstojníků, který byl hodnocen jako nejlepší v sezoně i „pro konverzaci v českém jazyce vedenou“.⁷⁶ Tento ples byl tedy zaznamenán nepochybně z toho důvodu, že vojenští oficiři a ostatní společnost vedli částečně konverzaci v českém jazyce. „Úředním“ velícím i komunikačním jazykem v rakouské armádě byla totiž němčina, bez ohledu na příslušnost oficírů k různým národům monarchie.

V roce 1845 Květy⁷⁷ přinášejí zprávu o významném kupeckém bálu na Pražském Hradě. Tento ples se konal ve Španělském a Německém sále a nad jiné vyniká svou výzdobou v historických prostorách a přítomností vybrané mezinárodní společnosti, v čele s arciknízaty Štěpánem, Františkem Karlem a Karlem Ferdinandem. Dne 15. ledna 1845 se v sále na Žofíně konal umělecký ples. Česká včela⁷⁸ o tomto plese informuje jako o plese česko-německém a i např. taneční lístky pro dámy byly dvojjazyčné. O stejném plese píše za použití jiného žánru J. K. Tyl ve své arabesce *Po Bále*, zveřejněné v Květech koncem ledna⁷⁹, vypravuje osobní zážitky z plesu, a lehce satirickou formou se dotýká událostí, např. právě některých hostů, kteří nechtěli mluvit česky.

---

⁷² Česká včela 6, 1839, č. 8. s. 32.

⁷³ tamtéž č. 11. s. 44.

⁷⁴ Česká včela 7, 1840, č. 15. s. 60.

⁷⁵ Květy 10, 1843, č. 19. s. 76.

⁷⁶ Česká včela 6, 1839, č. 16. s. 64.

⁷⁷ Květy 12, 1845, č. 102. s. 408.

⁷⁸ Česká včela 12, 1845, č. 6. s. 24.

⁷⁹ Květy 12, 1845, č. 12. s. 48.

2.3.1 České a slovanské společenské bály v pramenech

Největším a nejvíce zaznamenávaným fenoménem taneční kultury v českých periodikách čtyřicátých let jsou české společenské bály. Prvním ročníkům je v Květech i v České včele věnován velký prostor a pozornost. V těchto počátcích byly totiž ryze české bály něčím nevídaným. Zprávy o nich⁸⁰ jsou každoročně velmi podrobné a vlastenecky zbarvené, hodnocení je nadšené, je totiž myšleno i na ty, kteří se plesu neúčastnili – ples je použit jako prostředek k dalšímu propagování společné české myšlenky. Noviny toto podporovaly, a proto o tom psaly.

O prvním společenském českém bále, konaném v Konviktu, referuje jeho účastník J. K. Tyl, kterému se zamlouvala zejména česká konverzace a projevy vlastenectví. Ve svém článku⁸¹ také kritizuje nedostatek příležitostí k vlasteneckému vyžití Čechů o masopustě a o tom, že český jazyk není slyšet na veřejnosti.

České společenské bály v dobách své největší obliby vynikaly překrásnou výzdobou. V příslušných časopiseckých zprávách je dopodrobna popsána výzdoba všech sálů, zejména květinová, a vybavení; zda tam byl a jak byl proveden dámský toaletní stan, jaká byla hudba a co se tančilo a v neposlední řadě hodnocení celkové zábavy. U těchto plesů byla výzdoba připravována velmi pečlivě, byly to plesy české vlastenecké a ty musely být co možná neoriginálnější a nejnovější. Důležitou roli kromě estetického dojmu hrála i symbolika: na hosty měly zapůsobit (ať už podvědomě nebo vědomě) národní barvy a symboly slavné české historie, ať už to byly slavná místa či osobnosti českých dějin. Také to byla přehlídka nejnovější společenské módy a také pro tuto příležitost byly skládány či připravovány nové tance.⁸²

Složení společnosti na plesech je v člancích zachyceno jen výjimečně, autoři si většinou vystačí s uvedením počtu hostů. Výjimkou je článek J. K. Tyla o prvním českém společenském bále, kde autor uvádí, že „*nežli devátá hodina odbila, hemžily se pod klenutím jeho řady spanilomyslných dam a slečen, procházeli se délkami jeho vysocí úředníci, vojenští důstojníci, profesori, ctihodní veteránové literatury naší i mladší stoupenci jejich, jakož i vážení měšťané s ušlechtilými dceruškami.*“⁸³ Konkrétní jména jsou zmiňována jen u významných šlechticů. I zde se projevovaly politické názory - někdo prostě na ples ani jít

⁸⁰ Česká včela 8, 1841, č. 9. s. 35.; Česká včela 9, 1842, č. 6. s. 23.; Květy 8, 1841, č. 6. s. 47.; Květy 9, 1842, č. 9. s. 35.; Květy 13, 1846, č. 11. s. 43.

⁸¹ Květy 7, 1840, č. 7. s. 55.

⁸² Česká včela 8, 1841, č. 10. s. 40.

⁸³ Květy 7, 1840, č. 7. s. 56.

nemohl, protože on nebo jeho příslušnost k nějaké skupině ho zavazovala k neúčasti, kterou projevil nesouhlas s myšlenkou plesu, nebo ho vylučovala příslušnost k nějaké sociální vrstvě.

Jiný úhel pohledu na hodnocení českého společenského bálu nabízí Květy v únoru 1843, kdy byl otištěn článek⁸⁴ o tom, jak vypadá český ples pro venkovana. Autor, vystupující pod zkratkou „W. St..ský“, popisuje vlastní zážitky a pocity z účasti na českém společenském bále v roce 1843. Článek je velmi vlastenecký - pro venkovany bylo podle něj konání plesu a jeho dobrá pověst vždy důvodem k radosti, ovšem málokterý se této události mohl zúčastnit. Z článku je patrný respekt k prostředí, ve kterém se nebyl zvyklý pohybovat. Autor chválí výzdobu a zábavu ve vybrané společnosti, kde on na vlastní oči mohl vidět i některé významné osobnosti, které znal jen prostřednictvím jejich vlastenecké aktivity a nepochybně právě z českých časopisů. Pro tohoto člověka nebyl český ples pouze záležitostí taneční a společenské zábavy, ale hlubokého prožitku z reálného vlasteneckého života v Praze, která se zřejmě lišila od jeho domova.

Od poloviny čtyřicátých let je ze zpráv patrné ochabnutí zájmu o české společenské bály. Hlavní důvody lze hledat v souvislosti se změnou společenských a politických potřeb společenské elity. České společenské plesy od svého počátku sloužily jako podpora národní emancipace (češství a českého jazyka), ovšem v této době je již tento úkol splněn a české plesy ztrácí výjimečné postavení mezi ostatními společenskými událostmi. Zároveň se v pramenech vyskytuje více článků, zachycujících plesy slovanské ve Vídni. Myšlenky panslavismu doprovázely české vlastenecké hnutí od počátku a soustavně, ovšem právě v této době dochází k oživení těchto aktivit ve Vídni snahami slovanských vysokoškolských studentů ve formě slovanských společenských bálů. Vídeňské slovanské bály měly vzrůstající tendenci, co se týče oblíbenosti, která vyvrcholila v roce 1848. Nutno dodat že to byly plesy ještě honosnější, mezinárodní (sdružující slovanské národy v habsburské monarchii), konané v hlavním městě monarchie, a účastnila se jich i česká šlechta. Zřejmě tu nebyl tak silný politický tlak vlastenecký český jako spíše celoslovanský, tedy odlišná a pro ně přístupnější atmosféra.

Zajímavostí je zpráva týkající se českého společenského bálu v Praze v roce 1846. Plesový výbor toho roku využil možnosti tisku a v Květech 13. ledna uveřejnil pozvánku⁸⁵ - prostřednictvím novin byli oficiálně na český společenský ples, který se konal 21. ledna, pozváni venkovští vlastenci. V této „pozvánce“ je zdůrazněno, proč byla vydána takovýmto

---

⁸⁴ Květy 10, 1843, č. 12. s. 48.

⁸⁵ Květy 13, 1846, č. 5. s. 20.

způsobem: výbor se často setkával s tím, že někteří lidé by na ples rádi přišli, ale nedostali pozvánku. Tato pozvánka sice není první zprávou o pořádání společenského českého bálu (ohlášené zprávy byly publikovány už od roku 1840), ale je významnou novinkou v tom smyslu, že v podstatě zpřístupňuje český ples všem zájemcům, kteří cítí takto vlastenecky.

V dobovém tisku je českým společenským bálům stále věnována pozornost, ale postupně je převyšují významem bály vídeňské slovanské, což je jasně patrné z četnosti a velikosti zpráv v *Květech* a *České včele*. O českých bálech jakoby se psalo již jen z povinnosti, bez původního nadšení, které se přesunulo právě k bálům slovanským. Dokonce se v souvislosti s plesy českými objevuje i kritika. České společenské bály ve své době zřejmě již splnily svou úlohu a v nově přicházející době bylo potřeba jiných aktivit.

V Praze se roku 1847 nekonal český společenský bál, Pražané našli náhradu v besedách či bálech, které byly zčásti nebo již zcela české. V sále Konviktu se místo českého bálu konaly dvě taneční besedy 27. ledna a 10. února, jak o tom informují domácí rubriky *České včely*⁸⁶ i *Květů*⁸⁷. Redaktor *Květů* k tomu dodává,⁸⁸ že konání českého společenského plesu beztak již nemá svůj smysl, protože čeština se ozývá na většině společenských bálů pražských. V roce 1848 se sice český společenský bál konal, ale *Květy*⁸⁹ ho hodnotí spíše kriticky: přestože byl ohlášen jako český (což autor považuje za nesmyslné, ohlašovat český ples v Čechách) na pozvánce byl nazván balem společenským a také tam při konverzaci zněly spíše jiné jazyky než čeština. Výzdoba, hudba i zábava byla dobrá, kritice byly podrobeny jen příliš jednoduché taneční pořádky a německy mluvící číšníci. Český jazyk byl sice převládajícím jazykem na plese, ale bylo zde možné slyšet i jiné jazyky bez jakéhokoliv odporu.

O Slovanských bálech ve Vídni se objevují zmínky ve zkoumaných časopisech pravidelně od roku 1844⁹⁰. Autoři si všimají v podstatě stejných věcí, tedy toho, v jakém prostředí se ples konal atd., ale poměrně velká pozornost (samozřejmě úmyslně) je věnována všem aspektům národním: jaké tance se tančily a jaká společnost (jaké národnosti) byla na plese zastoupena a v jakých krojích, tedy opět je záměrně je pozornost zaostřena s cílem tentokrát myšlenky slovanské. Například v roce 1844 se psalo o Slovanském bále⁹¹ ve Vídni na Josefově, kde je z celého popisu zajímavá především informace, že každý národ tančil svůj

⁸⁶ *Česká včela* 14, 1847, č. 15. s. 59.

⁸⁷ *Květy* 14, 1847, č. 14. a 20. s. 55. a 80.

⁸⁸ *tamtéž* č. 14. s. 55.

⁸⁹ *Květy* 15, 1848, č. 28. s. 119.

⁹⁰ *Česká včela* 12, 1845, č. 11. a 15. s. 44. a 60.

⁹¹ *Květy* 11, 1844, č. 20. s. 80.

tanec: Češi polku, Poláci mazur a Chorvaté kolo, tedy typické národní tance. Český tisk na slovanských bálech přes podporu myšlenky panslavismu hledá a zdůrazňuje cokoliv českého: počet přítomných Čechů, krásu českých tanečnic a tančené české tance.

V roce 1844 je dokonce v Květech⁹² konfrontován ples pražský a vídeňský. Autor článku, žijící ve Vídni, želí své nepřítomnosti na plese pražském a popisuje ples vídeňský tak, jak se o něm doslechl, protože se ho také nemohl účastnit. Přestože slovanský ples hodnotí kladně, jsou v popise jasně patrné jeho vlastenecké sympatie k plesům pražským. Jak by také podle něj mohly slovanské plesy dosáhnout úroveň pražských plesů, když tu nejsou takové sály. Toto tvrzení je zajímavé proto, že je silně ovlivněné autorovými vlasteneckými názory a vztahem k Praze, protože sídelní město rakouských císařů mělo jistě dostatek reprezentativních prostor pro pořádání společenských plesů. Také si všímá polky Slovanky, která se v Čechách již netancuje, ovšem tady je známá a oblíbená. Zprostředkovaně se také dozvídáme o početném česky mluvícím etniku ve Vídni a v Praze „že je tam nyní Čechů až hrůza!“

Květy přinášejí 19. února 1846 také zprávy⁹³ z Vídně, kde se 10. února konal v sále Grácií slovanský bál. Přítomna byla kromě příslušníků všech stavů i vysoká česká šlechta, jako knížata Švarcenberkové, Lew Thun a Černín. Opět je zmíněno a zdůrazněno všechno české: taneční mistr řídil také tanečnický českými pokyny při tanci, mezi nimiž byly srbská a česká polka, srbská kadrila a chorvatské kolo.

Nejvýznamnější vlasteneckou (resp. slovanskou) událostí roku 1847 byl slovanský bál⁹⁴ ve Vídni, jelikož toho roku v Praze nebyl pořádán český vlastenecký bál. Podle zpráv⁹⁵ se bál v sále žofínské lázně velmi vydařil, účastnilo se ho okolo 2000 osob. Všem dámám byl věnován taneční pořádek se zápisem známých slovanských písní. V článku je ples podrobně popsán: obzvláště krásně byl prý vyzdoben vnitřní sál zlatými a červenými tapetami, osvětlenými moderními plynovými lampami. Orchestr, který řídil J. Strauss starší, zahrál 5 polek, 2 kola, 3 mazurky, 5 quadrill a 3 valčíky. Tance pořádal taneční mistr vídeňský p. Górski. Květy také zmiňují možnosti zakoupení Pomněnek z vídeňského bálu v Praze.⁹⁶

Přestože rok 1848 už je mimo časový rámec tématu, nemohu alespoň nezmínit slovanské plesy ve Vídni toho roku. Zatímco tradice českého plesu v Praze téměř zanikla,

---

⁹² Květy 11, 1844, č. 22. s. 87.

⁹³ Květy 13, 1846, č. 21. s. 84.

⁹⁴ Květy 14, 1847, č. 7. s. 27.

⁹⁵ Česká včela 14, 1847, č. 10. a 39. s. 11. a 43.

⁹⁶ Květy 14, 1847, č. 25. s. 100.

slovanské bály ve Vídni vynikaly nad předchozími ročníky ve všech směrech, zejména politickém, i svým počtem. Květy⁹⁷ i Česká včela⁹⁸ se ve svých obsáhlých popisech shodují pochvalou nad skvostnou výzdobou, toaletami dam a národními kroji i uniformami pánů. Plesový výbor, označený lipovým stříbrným listem/stříbrnými žaludy s červenou stužkou, se staral vzorně o spořádaný průběh plesu. Tento ples věnoval dámám obzvláště krásné taneční pořádky z dílny p. Daňka ve formě vějíře, kde je 12 listů: na prvním je nápis slovanský bál, pak na každém listě je vyobrazen jeden tančící pár národů slovanských s erbem země, na poslední jsou tance. Hudbu řídil J. Strauss se svým orchestrem, taneční pořádek zajišťovali přední vídeňští mistři Rabensteiner a Górski. Pro tuto příležitost byly také složeny mnohé nové tance. Květy⁹⁹ přinášejí zprávu také o druhém vídeňském slovanském plese, kterého se 28. února účastnilo okolo 2000 hostů. Ples měl 2 části: hudebně deklamační a taneční. V první si v rámci koncertu publikum vyslechlo národní písně a různé sbory. Od desáté hodiny večerní se uvolnilo opět místo k tanci a tančilo se za doprovodu kapely J. Strausse.

Myšlenky panslavismu se v českém tisku objevovaly jak v souvislosti se slovanskými plesy (a u těch se zvyšující se tendencí), tak v dalších článkách v souvislosti s tancem. Velmi zajímavým příspěvkem již z roku 1834 je článek nazvaný Večer na ostrůvku barvířském, který vyšel v Květech.¹⁰⁰ Jeho autor Josef Kajetán Tyl zde popisuje taneční hemžení na Barvířském ostrově. Vyskytuje se zde motiv ruských hudebníků s tím, že je zdůrazněno, jak vesele k tanci hrají a zpívají. Článek má jistě působit poučně a inspirativně, protože autor nabádá také Čechy, aby národní písně české a slovanské šířili.

Za projev panslavismu a sympatií mezi slovanskými národy by se jistě dalo označit i přejímání národních tanců ostatních slovanských národů. Zpráva¹⁰¹ v české včele referuje o dobročinném hudebním vystoupení, v jehož rámci divadelní soubor tančil mazurku pod vedením mistra Raaba. Otázkou je, nakolik to bylo s myšlenkou panslavismu a nakolik jen profesionální zájem o nový tanec.

---

⁹⁷ Květy 15, 1848, č. 20. s. 82.

⁹⁸ Zíbrt, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění n. p., 1960. s. 312. – 313.

⁹⁹ Květy 15, 1848, č. 29. s. 122.

¹⁰⁰ Květy 1, 1834, č. 36. s. 293.

¹⁰¹ Česká včela 3, 1836, č. 51. s. 414.

2.3.2 Mimopražské bály

V rubrice Denní kronika Květů¹⁰² byl publikován článek s názvem Masopustní připomínky: ovoce společenského bálu v Praze dne 5. února 1840. Autor A. Špáta informuje čtenáře o vlasteneckém plese, který v Benešově uspořádali v knížecím hostinci podle pražského vzoru. Toto a další je jasný důkaz toho, že v některých venkovských městech se začali místní česky smýšlející obyvatelé (příslušníci místních vyšších vrstev) organizovaně pořádat vlastenecké české taneční bály podle vzorů pražských a doklad toho, že vlastenecké snahy o oslovení co nejširší vrstvy obyvatelstva nezůstaly bez odezvy. Autory těchto zpráv jsou místní obyvatelé, představitelé městské inteligence s vlasteneckými názory, dopisovatelé pražských deníků.

V oblastech příhraničních či v regionech s výrazným zastoupením německy mluvícího obyvatelstva byla situace samozřejmě poněkud složitější, ovšem tento zvyšující se trend lze sledovat obecně v průběhu 40. let.

Česká včela a Květy dále informují o společenských plesových zábavách v Příbrami,¹⁰³ Čáslavi,¹⁰⁴ v Pardubicích¹⁰⁵ a v Táboře.¹⁰⁶ V České včele z 1. listopadu¹⁰⁷ je ve článku Dopis z Bydžova zmíněna městská merenda, jejíž zvací lístky a taneční pořádek byl v českém jazyce.

Česká včela přináší zprávu¹⁰⁸ o tom, že české bály ovlivňují společenský život i na Slovensku: v březnu byl v Liptovském Mikuláši uspořádán vlastenecký bál, kde byly uvedeny slovenské písně a tance.

2.3.3 Časopisy, zmínky o tancích a taneční teorie

Zdroje, z kterých čerpá tato práce, nezmiňují jen tanec z hlediska kulturně-spoolečenského, ale také často z hlediska „technického“. Od čtyřicátých let se v Květech a České včele objevilo několik zajímavých zpráv, které svědčí o snaze přinést čtenářům informace i v této rovině. Zprávy o historii a vývoji určitých tanců souvisí s jejich momentální módní oblíbeností, jiné zprávy zase hovoří o nových tancích dovezených ze zahraničí do

---

¹⁰² Květy 7, 1840, č. 15. s. 119.

¹⁰³ Česká včela 9, 1842, č. 17. s. 66.

¹⁰⁴ tamtéž č. 44. s. 176.

¹⁰⁵ Česká včela 10, 1843, č. 11. s. 43.

¹⁰⁶ Květy 11, 1844, č. 25. s. 99.

¹⁰⁷ Česká včela 11, 1844, č. 88 s. 352.

¹⁰⁸ Zíbrt, Č., Jak se kdy v Čechách tancovalo. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění n. p., 1960. s. 313

českého prostředí (Prahy). Celý tento proces stálé výměny tanců v tanečním repertoáru byl typický, protože Praha byla velmi přístupná zahraničním vlivům ze Západní Evropy i vlivům slovanským, a zároveň se i samotní čeští taneční mistři vydávali za inspiraci do evropských měst, nejčastěji Paříže.

Redaktoři Květů a České včely v roce 1840 věnují poměrně velkou pozornost vývoji tance: v České včele¹⁰⁹ je popisována historie a vývoj tance *kadrilly*, vzniklé z francouzských kontratanců, dále různé zápisy polky¹¹⁰ a autor článku z 28. Listopadu¹¹¹ hovoří o novém tanci *kadrilla parisienne*, kterou z Paříže přivezl do Vídně a potažmo do Prahy taneční mistr Górski a která díly své jednoduchosti a elegantnosti nahradí v oblíbě štýrskou kadrillu.

Květy¹¹² přinášejí zprávy o pouti české polky Evropou a její nové variantě *polketa et colonne*, kterou v Praze vyučuje taneční mistr Raab. Tyto zmínky jsou jen doklady obliby českého národního tance ve světě do takové míry, že z něj vznikly nové varianty, navrátilivší se zpět do vlasti. Polka je zde oslavována a symbolizuje úspěšný národní prvek.

I v této rubrice se ovšem tance nevyhnuly kritice. V domácí kronice Květů v roce 1842¹¹³ vyšlo kriticky nepříznivé hodnocení polky Slovanek pana Raaba, která se podle autorova názoru neuchytila a nemá právo nárokovat si místo mezi českými národními tanci. Autor, který se označil pseudonymem Starý tanečník, si stěžuje na to, jakým způsobem vznikla a jak tedy asi obecně vznikají v tomto období umělé tance – tedy spojením několika motivů dohromady, které se ne vždy autorovi pořadí spojit šťastně – potom tedy vzniká tanec, který je jen svazkem nesourodých částí jiných tanců a je zbytečně složitý a nepěkný. Na podzimní kritiku navazuje článek v rubrice Světozor,¹¹⁴ kde se hovoří o polce Slovanek, která měla velké ambice, ale není v oblíbě a je jí přisuzován stejný špatný osud jako vídeňské kadrile. Tato polka byla tedy tiskem odsouzena k neúspěchu a zapomnění v Praze, ovšem ve Vídni, jak bylo zmíněno výše, slavila úspěch a byla oblíbená. Můžeme se jen dohadovat, nakolik tisk dovedl ovlivnit mínění a názory čtenářů (tanečníků) či zda původní myšlenka neobliby vzešla z podnětů právě tanečníků.

V Květech vydaných 10. prosince¹¹⁵ autor Fr. D. brání polku jako český národní tanec.

---

¹⁰⁹ Česká včela 7, 1840, č. 8. s. 28.

¹¹⁰ Česká včela 12, 1845, č. 101. s. 410.

¹¹¹ tamtéž č. 92. s. 373.

¹¹² Květy 12, 1845, č. 4. s. 15.

¹¹³ Květy 9, 1842, č. 84. s. 333.

¹¹⁴ Květy 10, 1843, č. 3. s. 12.

¹¹⁵ Květy 7, 1840, č. 50. s. 400.

Hovoří o tom, že v jisté společnosti, která se bavila o národních tancích, se vyskytl názor, že polka není český, nýbrž polský národní tanec, který si Češi nemají právo přivlastňovat. Autor se oproti tomu názoru obrňuje a argumentuje důkazy, které svědčí proti nepravdivému tvrzení toho „Nedočecha“: zaprvé ho odkazuje s otázkou původu kamkoliv na český venkov, zadruhé vysvětluje český původ odvozením z názvu polky, přestože toto se toto jazykové vysvětlení z důvodu více variant názvu a vysvětlení neopírá o nějaké nevyvratitelné důkazy.

2.3.4 Časopisy a fenomén tance dětí a mládeže

Dostáváme se opět k fenoménu tance jako oblasti pro všechny věkové kategorie. V kritikách mravokárců je téma dětského tance posuzováno spíše negativně.¹¹⁶ Přesto jsou i tyto zmínky cenným dokladem. Děti se učily tančit jak v aristokratické společnosti pod vedením akademických tanečních mistrů¹¹⁷, tak v měšťanské společnosti, kde ženy učily tančit své dcery doma, tak i v lidových vrstvách v rodině i v generační skupině. Opět se tedy setkáváme s tím, že děti napodobují činnosti dospělých v tanci i v módě. Člověk této doby se v rámci společenské výchovy vzdělával i v aktivitách, které patřily k dobrému vychování, tedy tanci. Taneční vychování bylo důležité zejména u dívek, u nichž neznalost nebo neobratnost v nějaké společensky vyžadované činnosti mohla přinést společenský výsměch a snížení kreditu u potenciálního partnera.

Časopisy o dětském tanci podávají zpráv méně, ovšem pokud ano, týkají se zejména dětských tanečních plesů. V roce 1840 pořádal taneční mistr Raab bál pro děti spojený s masopustní slavností.¹¹⁸

Některé děti, zejména vyrůstající v prostředí tance, měly pro toto umění vlohy nevšední na svůj věk, a tak bylo jejich vystoupení hodno zachycení v dobovém tisku: V pátém díle *Květy*¹¹⁹ je v rubrice *České divadlo* zpráva o charitativním představení v Českém divadle v Praze, kde se tančily i ukázky tanců, podle diváků nejlépe v provedení sedmiletého Karla Linka s Ninou Královou.

Zajímavá je také zpráva *České včely*,¹²⁰ popisuje divadelní večer, jehož součástí byla maškarní hra a tance ze zpěvohry *Noc bálová*. Představení všech tanců prý sklídilo velký potlesk, zejména společné předtančení mazurky dvou malých děvčat.

---

¹¹⁶ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960. s. 249.

¹¹⁷ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960.

¹¹⁸ *Česká včela* 7, 1840, č. 15. s. 60.

¹¹⁹ *Květy* 8, 1841, č. 5. s. 40.

¹²⁰ *Česká včela* 4, 1837, č. 5. s. 39.

Děti, aniž by si to možná uvědomovaly, učily se národní tance české i slovanské. Otázka je, do jaké míry si uvědomovaly jejich vlastenecký význam a do jaké míry to pro ně byl jen tanec, zábava či móda.

Mládí, zábava a tanec, to jsou jistě věci, které k sobě patří. Pražská mládež byla také častými účastníky všemožných společenských plesů, ale i „skotačivých“ merend a zejména jimi a pro ně pořádaných studentských plesů.

Toto téma je zachyceno ve článku Radosti masopustu I., který Květy uveřejnily na přelomu ledna a února 1835.¹²¹ Autor J. K. Tyl, zamýšleje se nad masopustem a nad tím, jaký vztah k němu mají obyvatelé Prahy, zprostředkuje veřejnosti anonymní listy Pražanek (nazývá listy osob ženských), které píší o masopustu, a zveřejňuje je proto, aby pražský masopust poznaly i ženy, které ho neznají.

List první píše „Madlenka, pražská kuchyňská, mamičce svojí, ovdovělé zvoníkové v Prostákovcích.“¹²² Je to dívka, která v dopisu popisuje svojí lásku k tanci známému tovaryši. V neděli před svatou Kateřinou, bylo jí dovoleno jít do tančírny na Štvanici. Ona, dívka z vesnice nejprve byla zaražena, seděla a pozorovala, ale pak ji k tanci rejdovačky pozval onen tovaryš a doprovodil ji domů. Od té doby do něj byla tajně zamilovaná. Na nový rok ji poslal přáníčko z lásky, na kterém byly vyobrazeny dvě srdíčka a 2 hrdličky na důkaz lásky, ale: „*jediná škola na té biletce byla, že měla okolo sebe ještě slova a ta že byla německá. Já bych tomu byla i bez těch slov rozumněla – německy beztoho neumím. Mně vůbec připadá, jako by nic pravda nebylo, co na mne kdo německého promluví.*“¹²³ Z tohoto vyjádření je jasně patrné, že dívka německy neumí a němčina jí není milá. Dívka se se svým vysněným milým potkávala až do masopustu. „*Tak se přiblížil masopust! Ach, mamičko, to je velké, mnohoplastné slovo v Praze. Naše čtyřceteletá jemnostpaní o deset let zmladla a čtrnáctiletá její dceruška o pět let zestárla, - ona aby ještě tanečnicka – tato aby už milovníka dostala. O ničem se tu nemluví než „ Kde jste včera tancovali?“ a „Co oblečete na zítřejší bál?“*“¹²⁴.

Tento fiktivní příběh by jistě byl i příběh mnoha pražských dívek z chudých a venkovských rodin. Její život byl v normálních dnech asi plný práce, a návštěvu takovéto události pro ni byla událost o to víc sváteční, protože jí to musela povolit její paní – někdo tedy rozhodoval o jejím životě a volném čase. I pro mladé lidi – studenty, kteří ovšem měli

¹²¹ Květy 2, 1835, č. 2. a 6. s. 18. a 58.

¹²² TYL, J. K., *Národní zábavník (Publicistika 1833 – 1845)*. Praha: Odeon, 1981, s. 69.

¹²³ tamtéž s. 72.

¹²⁴ tamtéž s. 73.

toho volného času asi víc než pracující, byla tato zábava vítaná, ovšem otázkou je, jak často si ji mohli jako studenti dopřát. Taneční zábava je tu prezentována jako něco krásného, zábavného, prostředek možnosti setkání se svým milým či obecně se svými vrstevníky. Je to příklad toho, že u dívek z nižších společenských vrstev se již tolik nedbalo na společenský doprovod (garde) – v tom, že šla na ples sama a z plesu pouze s pánským doprovodem, je přece jen patrná určitá volnost a svoboda, kterou jistě slečna z bohatší rodiny neměla. Tuto tančírnu zřejmě navštěvovali především příslušníci nižších a chudších středních vrstev a zábava byla pravděpodobně otevřenější a neovlivněná tolika konvencemi.

K tancovačce je komentář jen takový, že tančírna stojí uprostřed zeleně na Štvanici, uvnitř hudba hrála a točilo se asi 50 párů v kole, což svědčí o oblíbenosti a hojně navštěvovanosti těchto zábav.

I v tomto příběhu se projevuje češství – jednak ve slovech protagonistky ohledně německého nápisu na psaníčku a pak mnohem více v doslovu Tylově, kde on obhajuje Madlenčino právo jít k muzice a zeptat se svého Johanese, jestli s ní půjde tančit: „...*proč by tedy ona dle člověčího práva, při stejném srdce a ducha nadání, rovněž jako panská neměla mítí amanta? Měla snad snášet její ouštěpky, že jí byla přečítala zamotaný nápis okolo biletky?* – *Madlenka se neprosila o takový nápis; bylať ona dobré kuřátko, dosti mající na srozumitelné, domácí češtině.*“¹²⁵ Tyl v závěru článku obhajuje a vyzdvihuje vlastnosti dívky a tak vyjadřuje svůj názor, že i obyčejní lidé (ženy či muži) mají právo na svůj život, pocity a názory, zábavu, stejně jako bohatí. Postavy vystupující v příběhu jsou stejně jako název vesnice smyšlené, ale se chovají podle modelu, který vystihuje dobovou atmosféru a společenský kontrast českého a německého: tovaryš možná mluví česky, ovšem přizpůsobil se bez přemýšlení pražskému prostředí, v kterém převládá němčina. Dívka naopak pochází z českého venkova, prostředí, z kterého znovu vyšel český jazyk a z kterého čerpají čeští vlastenci.

2.3.5 Tanec a ženy v dobovém tisku

V České včele a Květech bylo zveřejněno mnoho článků, které sekundárně nabízí zajímavá genderová témata. Ženy – a v tom jsou podporovány muži – se snaží vzdělávat, podporovat ostatní ve vzdělání a zvyšovat tak sebevědomí žen v submisivní roli, kterou jim určila společnost, v zájmu vlastenectví. Znamená to, že vlastenecky smýšlející žena je ve

---

¹²⁵ TYL, J. K., *Národní zábavník (Publicistika 1833 – 1845)*. Praha: Odeon, 1981, s. 73.

vlasteneckých kruzích vnímána s větší úctou, protože je to vlastenka, manželka podporující svého muže a vychovávající ve vlasteneckých ideálech budoucí generaci. Autory článků o ženách (a pro ženy) jsou téměř vždy muži.

Vlastenecké úsilí bylo spojeno se snahou o umožnění vzdělání českým dívkám a ženám. Ve 30. a 40. letech se na tomto poli prosazuje K. S. Amerling, český filozof, lékař a pedagog, který v roce 1843 založil novou školu zvanou Budeč, kde mělo být poskytováno kvalitní vzdělání pro všechny, tedy i pro ženy. Díky tomu spolupracoval s členkami tehdejšího ženského kroužku, jehož nejvýraznější představitelkou byla B. Rajska a který se soustředil okolo tehdejších společenských salónů, Staňkova a Fričova. Právě z iniciativy tohoto hnutí vznikaly (tedy ve spolupráci s muži – vlastenci) takové počiny, jako např. plesové Pomněnky, zmíněné níže.

Tanec ve své podstatě je „spravedlivý“ k oběma pohlavím – mužská role, a to platí v tanci dodnes jistě od počátků oblíbenosti párového tance, je v tanci vést a udávat krok, žena muže poslouchá a přizpůsobuje se mu, ale zároveň je tou ozdobou, kterou muž opatruje a střeží. Žena, viděná v těchto ideálech romantismu a vlastenectví, je v tanečním prostředí partnerka, jejíž krása pramení už jenom z používání českého jazyka a příslušnosti ke slovanskému národu.

V roce 1839 v časopise *Květy* je článek nazvaný *Mluva vějířů*,¹²⁶ v kterém si jeho autor s iniciálami B. K. všímá dámské hry s vějířem, který je na plesoch nezbytnou a nepostradatelnou dámskou ozdobou. Žena – dáma s vějířem – ho používá jako prostředek nonverbální komunikace a gestikulace, používá ho k vyjádření své momentální nálady i vztahu ke svému společníkovi. Například podle autora například klepnutí přes prsty nahrazuje pohlazení po tváři. Autor se v článku stylizuje do role žáka, který pozoruje dámu, jak zachází s vějířem, za účelem naučit se pravidla hry s vějířem. Ve skutečnosti ovšem on je ten, který radí čtenářům - tedy spíše mužům - jak správně pochopit jednání dámy. Připodobňuje vějíř k různým metaforickým předmětům: např. „Vějíř jest španělská stěna, za níž ony bezpečně očima házet, anebo zívati mohou.“ - „Vějíř jest sloup na cestách v labyrintu tajné jejich lásky.“ Samozřejmě, autor věc zachycuje ze svého pohledu, který by nemusel být správný, ovšem ve většině případů by zřejmě dámě porozuměl.

---

¹²⁶ *Květy* 6, 1839, č. 5. s. 39.

V České včele roku 1841 byla publikována anekdota Vtipná panička¹²⁷ z tanečního prostředí, která zachycuje situační rozhovor na plesu mezi mužem a ženou, který satiricky hodnotí ženiny vlastnosti.

V únorovém čísle¹²⁸ roku 1841 byla ve článku Dárek vlastenkám podána zpráva o vydání Pomněnek na rok 1841, které byly rozdávány na českém bále. Pomněnky byly takto po masopustu vydávány knižně každoročně. Tyto básně žen určené opět ženám, měly podpořit jejich vlastenecké cítění a zapojit je více do tohoto procesu. V roce 1843¹²⁹ autor J. K. Tyl mluví v článku Květů o tanečních pořádcích, Pomněnkách na rok 1843, které psaly ženy vlastenky. Autor velmi chválí krásu tanečních pořádků i jejich obsah, který opět obsahuje vlastenecké myšlenky a znovu podněcuje (tedy ženy podněcují) ženy do boje za národní ideály. Píše, že ženy by měly dbát o věci vlastenecké tolik, jako dbají o věci masopustní – tedy horlivě. Autor také apeluje na ženy, aby byly vlastenky, neboť tím podpoří své muže a aby i děti v těchto ideálech vychovávaly, a v tom je jejich síla.

Novinkou roku 1847 bylo konání tanečních zábav v Měšťanské besedě. Taneční besedy se konaly v prostředí Měšťanské besedy, ženám obvykle nepřístupném, a tato událost byla svým prostředím výjimečná. O těchto oblíbených hudebně-tanečních zábavách píše článek Žertík v měšťanské besedě¹³⁰ a další články v obou periodících.¹³¹

2.3.6 Plesová poezie v dobovém tisku

Tanec se přímo nabízí pro poetické zpracování. Publikované básně o tanci zachycují masopustní období¹³² i tanec či přímo texty písní k tanci. I zde se opakují některá témata: je to mládí, krása – zejména jako ženská krása – a milostná tematika, a básně jsou vesměs optimisticky a vlastenecky laděné. Tyto básně se v časopisech nacházejí většinou přímo na úvodní straně.

V listopadových Květech¹³³ byla také publikována báseň V českém bále K. J. Erbena, ve které metaforicky hovoří o kráse žen. Ženy jsou zde přirovnávány k andělům, ženy jako strážní andělé, které on v nich vidí.

---

¹²⁷ Česká včela 8, 1841, č. 14. s. 56. „Od hlavy až do paty zapocená sedla si jistá panička v bále, by od tance odpočinula, rvouc: „Jsem celá uvařená“ – Mladý vedle stojící jinoch řekl na to: „A přece tak syrová.“

¹²⁸ Květy 8, 1841, č. 5. s. 40.

¹²⁹ Květy 10, 1843, č. 13. s. 52.

¹³⁰ Květy 14, 1847, č. 14. s. 55.

¹³¹ tamtéž č. 17. s. 68. a Česká včela 14, 1847, č. 15. s. 59.

¹³² Česká včela 10, 1843, č. 14. s. 53.

¹³³ Květy 9, 1842, č. 89. s. 351.

V roce 1837 má první zmínka o tanci v opět formu básně, nazvané *Dívky české na plesu*¹³⁴. Autorem je W. J. Pícek, který tímto vyjadřuje pomocí přirovnání hold kráse českých dívek, jejich obratnosti v tanci. Říká, že pokud by si směl vybrat, chtěl by tančit právě a jen s českými dívkami.

Na úvodní straně 45. čísla v roce 1835 jsou ve formě básní zapsány texty nových českých krakováčků s milostnou tematikou. Tyto poetické texty, které budou zhudebněny a budou sloužit i k tanci, vyjadřují myšlenku slovanské vzájemnosti a sympatií k polskému národu, jsou tedy vlastně i vlastenecké a politické.

2.3.7 Humor a satira

Zmínky o tanci nebyly jen strohé zprávy, ale také obsáhlejší a zajímavější články, především z autorského pera J. K. Tyla. V únorových *Květech*¹³⁵ byla zveřejněna povídka J. K. Tyla nazvaná *Dvacátého února: Arabeska do památníku všem přátelům a pánům z merendy*, která popisuje veselou společnost masek a jejich příhody. V *České včele*¹³⁶ bylo také zveřejněno hodnocení taneční maškarní besedy ve Štögrově sále a o stejné události píše i J. K. Tyl ve své povídce¹³⁷ v *Květech Třetího února: Arabeska do památníku všem přátelům a pánům z merendy*. Tyto povídky jistě neměly jen pobavit a zaujmout čtenáře, ale také zachycují dobové masky, mluvu a komické situace, které ovšem byly na plesech zřejmě realitou. Tyl vystupuje v roli účastníka – vypravěče, z článku je patrná jeho obliba v tomto typu veselých zábav.

Druhá polovina 40. let se také vyznačuje výrazným rozvojem kritiky a satiry. Toto nahlížení na tanec z různých úhlů dokazuje také určitý posun a vyspělost v české publicistice. Ke kritickým myšlenkám, které se vyskytují převážně v *České včele*, výrazně přispěl svým vedením K. H. Borovský.

Nová rubrika *Žihadlo České včely*, která vznikla v roce 1846, obsahuje mnoho zpráv o tanci, i když se jedná jen o kratší zprávy satirického ladění. V únoru je v této rubrice zveřejněna humorná konverzace mezi selkou a studentem na plese¹³⁸, nazvaná *Konverzace v redutě od autora Bedřicha*. Tato několikařádková zmínka zachycuje jak dobový jazyk, tak důkaz toho, že i v těch dobách se rázná žena dokázala odkázat „drzouna“ do patričních mezí.

---

¹³⁴ *Květy* 4, 1837, č. 5. s. 37.

¹³⁵ *Květy* 11, 1844, č. 28. s. 112.

¹³⁶ *Česká včela* 12, 1845, č. 12. s. 48.

¹³⁷ *Květy* 12, 1845, č. 19. s. 73.

¹³⁸ *Česká včela* 13, 1846, č. 17. s. 68.

O merendě, která se konala v Praze také ve václavské lázni o masopustním pondělí, podávají kritickou zprávu Květy.¹³⁹ Podle autora nebyly merendy tak povedené, jako v minulých letech, přestože výbor v maskách povzbuzoval zábavu a půlnoční zábavou bylo stavění živých obrazů.

2.4 Praha a společenské tance (pražský společenský život a taneční kultura)

Královské hlavní město Praha bylo v 1. polovině 19. století politické a hospodářské středisko Čech a jedno ze správních měst habsburské monarchie. Stověžatá Praha, jak ji nebezodůvodně nazval historik Josef Hormayer počátkem 19. století, byla město kypící kulturním a společenským životem jeho obyvatel, ať už to byli Češi, Němci či cizinci jiných národností. Tanec, tedy nejrůznější plesy, merendy a reduty, byl spolu s divadlem jednou z nejoblíbenějších kratochvílí měšťanů v období biedermeieru. Tanec byl samozřejmě v první řadě společenská zábava, ale měl také jiné funkce: společenské plesy byly jedním z mála míst, kde se společenským souhlasem docházelo k seznamování mladých lidí a umožňovalo či přímo vyžadovalo hledání životního partnera. Nelze také nezmínit, zaměříme-li se na formující se národně orientovanou společnost, vlastenecký podtext, který měly mnohé speciální plesy ve 30. a 40. letech 19. století, či funkci dobročinnou.

Důkazem velké obliby této společenské aktivity jsou zprávy a záznamy v dobovém tisku a literárních dílech, o nichž však tato kapitola hovoří jen letmo a odkazuje na další část práce.

2.4.1 Kdy se v Praze tančilo

Hlavní taneční sezóna probíhala v Praze v období masopustu, tedy od Tří králů do Škaredé středy, druhá méně okázalá sezóna probíhala od jara do podzimu v přírodě, pokud to dovolovalo počasí.

I tanec byl však omezován různými úředními zákazy, které mnohdy pouze posilovaly platnost zákazů církevních. Tanec byl jako jiné zábavy zakázán v postním období a od 2. poloviny 17. století se nesmělo tančit o velikonočních, vánočních, svatodušních a jiných

---

¹³⁹ Květy 13, 1846, č. 21. s. 84.

svátcích.¹⁴⁰ Hrát a tančit se také nesmělo v neděli, ve svátek a čas bohoslužby. Zákazy si všímaly i denní doby: zábava neohlášená úřadům měla skončit v 11 hodin, ovšem pokud pořadatelé ohlásili konání plesu úřadům předem a zaplatili příspěvek na chudé, mohli se tanečníci veselit do jedné hodiny po půlnoci. Účast u tance byla dokonce zapovězena určitým osobám, např. duchovním, jelikož právě církev byla největším kritikem tancování, jak je zmíněno dále.¹⁴¹

Přestože při nedodržování těchto pravidel a zákazů hrozil trest pořadatelům, hostům i hudebníkům, nebylo porušení žádnou výjimkou.¹⁴²

2.4.2 Pražské taneční místnosti

Na konci 18. století se tančilo už v šestnácti pražských tančárnách a hostincích.¹⁴³ Mezi oblíbená taneční místa patřily sály v Platýzu, v Lázních, v malostranském Konviktu, dále v domě U Železných dveří, U Vusínů a v domě U Doušů na Koňském trhu. Od konce 18. Století se využívaly k tanci i prostory Stavovského divadla. Jedním z nejznámějších hostinců využívaných pro taneční zábavy byl hostinec U města Hamburku, ve kterém vedl svou taneční školu baletní mistr Raab. Taneční zábavy v sále U Ratzenbergerů a U Černé růže byly určeny především pro méně majetné Pražany.¹⁴⁴

Za zábavou se také chodilo k Vltavě, tedy na vltavské ostrovy Štřelecký a Barvířský. V roce 1835 mlynář Václav Novotný, nový majitel Barvířského ostrova, upravil budovu se stávajícím tanečním sálem a chodit „na Barvířku“, jak se tehdy jmenoval dnešní Žofínský ostrov, bylo velmi módní.¹⁴⁵

V letních měsících se chodilo tančit opět na Barvířku, Štvanici a do Stromovky, kde byly od roku 1832 pořádány taneční večery. Letní taneční zábavy se vyznačovaly menšími nároky na honosnost oděvu a nedodržovala se tolik přísná pravidla společenského styku.¹⁴⁶

Společenským a ve čtyřicátých letech i tanečním střediskem byla pražská Měšťanská beseda. Toto české společenské středisko vzniklo v roce 1845 jako centrum společenského života, ve kterém se spojovala zábava, volnočasové aktivity i vzdělávací programy. Mezi zakládajícími členy tohoto pánského klubu byli významné osobnosti spojené s českým

¹⁴⁰ MÍKA, Z., *Zábava a slavnosti staré Prahy*. Praha: Ostrov, 2007.

¹⁴¹ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960. s. 240.

¹⁴² NOVOTNÝ, A., *Praha od A do Z v letech 1820 – 1850 (Kniha třetí: Ostrovy - řemeslo)*. Praha 2005. s. 33.

¹⁴³ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960. s. 272.

¹⁴⁴ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960. s. 269.

¹⁴⁵ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960. s. 275.

¹⁴⁶ NOVOTNÝ, A., *Praha od A do Z v letech 1820 – 1850 (Kniha třetí: Ostrovy - řemeslo)*. Praha 2005.

vlasteneckým životem, jako například F. A. Brauener, P. FASTER, J. Frič, K. Havlíček, F. Palacký, F. Pšross, F. L. Rieger či A. P. Trojan, ovšem tato instituce nebyla nijak ostře politicky vyhraněná a měla česko-německý charakter.¹⁴⁷

2.4.3 Druhy taneční zábavy

V počátcích společenské zábavy na přelomu 18. a 19. století, tak, jak je předmětem našeho zájmu, byla společnost i v této sféře rozdělena a pořádané společenské události byly vždy uzavřené příslušníkům jiné společenské třídy. Příkladem toho jsou tzv. „společenské bály“, které koncem 18. století pořádala aristokracie žijící v Praze pro své členy. Tyto plesy nejvyšší společnosti byly zapovězené příslušníkům měšťanské třídy a vyjadřovaly tak nadřazenost, která byla předmětem kritiky a satiry nižších vrstev, které se bavily na vlastních měšťanských zábavách. Č. Zíbrt zmiňuje takovou posměšnou báseň o účastnících společenského plesu v Praze v roce 1803.¹⁴⁸

Nejvýznamnější událostí tohoto druhu konce 18. století byly jistě plesy při příležitosti korunovace Leopolda II. v roce 1791 na českého krále v Praze.

Vedle bálů ve šlechtických palácích byl významný ples konaný ve Stavovském divadle, kterého se účastnil sám Leopold. Této události byla věnována velká pozornost, a proto je možné popsat její průběh do nejmenších detailů. Stavovské divadlo na útraty honorace změnilo svůj vzhled: rozšíření a zpevnění budovy řídil zemský stavební ředitel F. A. Herget, o vyzdobení interiéru a zakrytí nedostatků se staral malíř J. Q. Jahn. Po příchodu panovníka s manželkou na jeho počest tančilo 16 vybraných párů contretanz za hudebního doprovodu kapely, řízené dvorním kapelníkem Salierim. Pokrmy na skvostné hodovní tabuli pocházely z nedalekých univerzitních kuchyní a hosty obsluhovali livrejovaní číšníci.¹⁴⁹

Mezi menší a poměrně často pořádané společenské události patřily tzv. „privátní bály“. Pod tímto názvem se skrývalo několik typů bálů: zaprvé to byly malé domácí plesy pořádané ve šlechtických i měšťanských domech, na které byl vstup povolen jen na základě pozvání. V měšťanském prostředí bylo cílem takovéto slavnosti seznámit dceru rodiny s vhodným ženichem. Tyto domácí bály se konaly v salonu, největší místnosti v bytě, která byla pro takovéto účely upravena a vyzdobena. Protože pořádání takovýchto akcí bylo pro

¹⁴⁷ NOVOTNÝ, A., *Praha od A do Z v letech 1820 – 1850 (Kniha první: Arcibiskup – hotel)*. Praha 2004. s. 56.

¹⁴⁸ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960. s. 269.

¹⁴⁹ PETRÁŇ, J., *Kalendář (Velký stavovský ples)*. Praha 1988.

příslušníky měšťanské vrstvy poměrně finančně náročné, nebylo neobvyklé, že se pro účely organizace plesu spojilo několik rodin.¹⁵⁰

Druhým typem soukromých bálů, tedy spíše veřejných bálů, pořádaných soukromou osobou, byly plesy konané pořadatelem v pronajatých sálech, kterých se mohlo účastnit až několik stovek osob. Pořadatel byl vlastně aktivista, který pronajal sál a zajistil hudbu, ovšem o pohoštění už se nestaral, a tak si jídlo a pití museli hosté kupovat samostatně. Protože vstup byl podmíněn jen zakoupením vstupenky a počet vstupenek nebyl omezen, stávalo se, že se pro velký počet lidí ani nedalo tančit.¹⁵¹

Neodmyslitelnou součástí masopustu byly i maškarní bály. Tyto oslavy, pramenící v pohanských zvycích, symbolizovaly prapůvodně proměnu přírody. Tancem v maskách se na plesech bavila jak šlechta, tak měšťané. Maškarní plesy byly většinou tematické a masky tomuto musely odpovídat; mezi všeobecně oblíbené patřily masky ženské či exotické. V roce 1752 byly tyto maškarní bály čili reduty a merendy povoleny Marií Terezií, těšily se oblibě v 19. století a tradici si udržely do současnosti. Jan Jeník z Bratřic¹⁵² ve svých pamětech vzpomíná na nejlepší reduty v domě U Vusínů na Starém Městě, kde se na počátku 19. století plesy konaly i několikrát týdně. Maškarní bály se ale pořádaly i v Konviktu a např. ve Stavovském divadle. Plesy v maskách byly ale i oblíbené u plesů spolkových, ja o nich je hovořeno níže.

2.4.4 30. a 40. léta v taneční kultuře

Ve 30. a 40. letech 19. století pražští obyvatelé žili bohatým společenským životem. V souvislosti s vrcholícím národním obrozením byla celá dynamicky se rozvíjející kultura, zejména oblast literatury a umění, prodchnuta vlastenectvím, které horovalo pro veřejný život. Pražská společnost, které jakákoliv událost byla záminkou pro uspořádání společenského setkání, nejen že se bavila všemi výše zmíněnými druhy tanečních zábav, ale v těchto dvou desetiletích se do popředí dostaly i jiné, nové typy společenských bálů. Patřily mezi ně české národní a slovanské bály, bály určitých skupin a organizací, bály dobročinné a dětské a karuselly.¹⁵³

Tanec je v emancipující se české společnosti v tomto období velmi úzce spojen s vlasteneckými myšlenkami. Příkladem je snaha tanečních mistrů při vytváření národních

¹⁵⁰ NOVOTNÝ, A., *Praha od A do Z v letech 1820 – 1850 (Kniha třetí: Ostrovy - řemeslo)*. Praha 2005. s. 53.

¹⁵¹ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960. s. 270.

¹⁵² tamtéž s. 287.

¹⁵³ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960. s. 269.

tanců či organizace českých bálů. České národní bály využívají tanec a společenské události s ním spojené k prezentaci české kultury a českého jazyka i jako politický protest. Vlastenci chtěli dosáhnout samostatného a rovnoprávného postavení českého národa v habsburské monarchii. Dochovala se nám slova českého vlastence o postavení českého jazyka: „ *Protože v Čechách všecka umění a všechny vědy jen jazykem německým se vyučovaly, nemohl nikdo, kdo jen pouze svým přirozeným jazykem mluvit uměl, za vzdělaného člověka považován býti; kdo tedy veřejně česky mluvil, platil za nevzdělance, z té příčiny zdála se Praha býti německou, protože český hlahol jen v rodině slyšán a pěstován.*“¹⁵⁴

České národní bály

České bály, na kterých se mluvilo pouze česky, znamenaly zásadní přínos pro rozšíření českého jazyka ve společnosti a dokazovaly zvyšující se úroveň češtiny jako jazyka pro společenskou konverzaci. Velký úspěch a ohlas těchto plesů překvapil německy mluvící obyvatele Prahy a kritiky na adresu českého jazyka. V průběhu čtyřicátých let se móda českých tanečních plesů v souvislosti s dalšími faktory rozšiřovala z hlavního města do některých regionálních měst, ve kterých existovala určitá vlastenecká základna.

Předchůdci českých bálů byly soukromé taneční zábavy Kajetánského divadla v Kajetánském domě. Už před rokem 1840 se tu scházeli k zábavě vlastenci z řad divadelníků, české inteligence i měšťanů. Josef Kajetán Tyl, který tyto setkání pořádal, se rozhodl zorganizovat tuto událost pro veřejnost. Za podpory předních spisovatelů a vlastenců, jako byl K. Sabina, B. Nebeský a další, se 5. 2. 1840 konal v Konviktu první český bál. Ples plně dostal svému jménu: pozvánky, plakáty i jídelní lístky u hodovní tabule byly v češtině. Ples se vydařil a v příštím roce byla účast již okolo 2500 hostů. Třetí ples se konal v Žofínském sále, který byl vyzdoben znakem Prahy a všech šestnácti krajů české země.¹⁵⁵

Největší novinkou českého plesu byly Pomněnky, malá upomínka na ples, kterou spolu s tanečním pořádkem obdržela každá účastnice bálu. Pomněnky měly formát malé knížky, která obsahovala básně s vlasteneckou nebo milostnou tematikou. Básně skládali přední čeští umělci a svazeček byl ještě velmi filigránsky ozdoben. V roce 1843 bylo autorkami této plesové poezie výhradně 18 žen – básnířek, mezi nimiž byla Božislava

---

¹⁵⁴ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960. s. 297.

¹⁵⁵ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960. s. 293. – 319.

Svobodová, Marie Čacká a Pospíšilová, Vlastimila Růžičková, Bohuslava Rajska, Dobromila Rettigová a další.¹⁵⁶ Tato poezie byla určena pro probuzení vlasteneckých myšlenek u žen.

Obdobou domácích vlasteneckých aktivit byly aktivity národnostních menšin v habsburské monarchii, slovanské bály ve Vídni. Tyto bály byly pořádány z iniciativy studentů slovanských národností, kteří v hlavním městě monarchie studovali vysoké školy. Ve Vídni se od roku 1843 konalo šest slovanských bálů, na které byl vstup povolen pouze v krojích, a na tanečním pořádku byly vlastenecky laděné tance, jako např. Sláva-quadrille, Beseda-quadrille či Slovanka-quadrille na kroky mazurky a polky. Obdobně jako v Čechách pomněnky, účastnice slovanského plesu dostávaly vějíř ozdobený vyobrazeními tančících párů ve slovanských krojích.¹⁵⁷

Spolkové plesy

Ve 2. polovině 30. let se objevují plesy pořádané různými institucemi a spolky. Do této skupiny patřily bály zejména studentské, jako byl bál právnický a bál mediků, a bály dobročinné či přímo pořádané dobročinnými organizacemi.¹⁵⁸

Ve všech kruzích společnosti byly oblíbeny také plesy umělecké. První ples se konal 21. 2. 1843 v sále Svatováclavských lázní a umělecké plesy si udržely každoroční tradici až do roku 1848. Tyto umělecké plesy navazovaly na tradici soukromých maškarních plesů, a oblíbenou zábavou těchto plesů bylo sestavování živých obrazů z přítomných masek. Tyto plesy mívaly tradičně krásně zdobené taneční pořádky, ozdobené kresbami tehdejších umělců, mezi něž patřil O. Mánes, BB. Havránek, K. Svoboda, A. Lhota a další.¹⁵⁹

Dostáváme se k poněkud neobvyklým způsobům zábavy, které se vyskytovaly v pražském prostředí. První zajímavostí jsou *dětské maškarní plesy*, které se v podstatě ničím neliší od maškarních plesů dospělé společnosti. Děti, spíše ty šlechtické a z bohatších městských rodin, se tanci učily již od mládí a své dovednosti poté předváděly na dětských plesech. Velký dětský ples se konal v sále Konviktu v roce 1838, kde tančilo 70 maskovaných dětských párů, další U Doušů v roce 1841 a v témže roce na Žofině v krojích evropských národů. V roce 1841 uspořádal dětský ples výhradně pro potomky aristokratů místodržící Chotek v královské oboře.¹⁶⁰

---

¹⁵⁶ NOVOTNÝ, A., *Praha od A do Z v letech 1820 – 1850 (Kniha třetí: Ostrovy - řemeslo)*. Praha 2005. s. 37.

¹⁵⁷ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960. s. 309.

¹⁵⁸ MÍKA, Z., *Zábava a slavnosti staré Prahy*. Praha: Ostrov, 2007.

¹⁵⁹ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960. s. 282.

¹⁶⁰ NOVOTNÝ, A., *Praha od A do Z v letech 1820 – 1850 (Kniha třetí: Ostrovy - řemeslo)*. Praha 2005.

Zábavou aristokratických vrstev byl tzv. *karusell* – maškarní bál, při kterém tanečníci v nádherných kostýmech předváděli tanec na koních. Přihlízející obecnost se mohlo kochat jak mistrným provedením tance a zvládnutím jízdy, tak právě krásou kostýmu. Nejznámější karuselly se konaly v letech 1843 a 1844, kdy na počest arcivévody Karla, který navštívil Prahu, předvedlo 24 jezdců čtverylku. Jednalo se opravdu o kratochvíli nejvyšších šlechtických kruhů, protože mezi jezdci byli i zástupci rodu Schwarzenbergů a Waldstein-Wartenbergů.¹⁶¹

2.4.5 Přípravy na ples

Příprava všeho potřebného pro hladký průběh plesu vyžadovala nápaditost a organizační schopnosti, a tak to, co nebylo ve vlastních silách plesového výboru, museli být schopni zajistit jiným způsobem. Titul „výbora“ plesu s sebou přinášel mnoho povinností, ale zároveň úctu a obdiv, zejména v očích dívek a žen. Privilegium předsedy plesového výboru byl předem zajištěný vstup na domácí plesy, které se v dané sezóně v Praze konaly.

Mezi hlavní úkoly patřilo vybrat a pronajmout taneční sál a postarat se o jeho výzdobu, obstarat hudebníky a pohoštění a v neposlední řadě i zajistit propagaci plesu a prodej vstupenek. Jako vstupenka na ples mohl sloužit třeba i jen obyčejný doklad o zaplacení, ale v módě bylo nechat si vytisknout vlastní vstupenky s konkrétními údaji.¹⁶² Takovéto služby nabízel například litograf K. Hennig v Karlově ulici, který měl pro zájemce připravených 10 vzorů vstupenek pro společenské bály.

Vstupenky na některé plesy, např. k Vusínům, byly v prodeji na městském hejtmanství, ale pouze po předložení úředního povolení. Pořadatel odváděl ze všech prodaných vstupenek příspěvek na chudé.

U tanečních pořádků a výzdoby plesového sálu se nejvíce cenila originalita ve zvoleném tématu. Organizátoři plesů spolu na tomto poli tvrdě soupeřili o přízeň Pražanů. Například při českém plese byla vstupní hala do žofínského sálu zahalena do červeného a režného českého sukna, doplněného sloupovím a exotickými rostlinami. Okna sálu byla ozdobena kaméliemi a hyacinty.¹⁶³

---

¹⁶¹ MELNIKOVÁ – PAPOUŠKOVÁ, N., *Praha před sto lety*. Praha 1935.

¹⁶² Vědělo se, že obzvláště pěkné vstupenky a taneční pořádky budou uschovány jako památka a o plese se bude o to déle mluvit a vzpomínat, což bylo znakem jeho úspěšnosti.

¹⁶³ DLOUHÝ, F., *O historickém vývoji tance a jeho kulturním významě; Český tanec národní*. Praha 1880.

Vstupní dveře do sálu lemoval špalír výborů, kteří rozdávali taneční pořádky přicházejícím dámám. Samotný sál byl vyzdoben zrcadly, lustry, nábytkem a květinami. Velmi důležitým prostorem bylo místo pro občerstvení a také dámská toaleta ve formě stanu, vyzdobená zrcadly, květinami a pohodlnými sedadly, kde se dámy mohly neviděny upravit či si odpočinout.¹⁶⁴

2.4.6 Taneční mistři

Profesor a taneční mistr.

*„Na nohy jen tento hledí,
a přec v ekvipáži sedí;
onen budí vlohy duše,
přece však jen pěšky kluše!“*

(Česká včela 1846, č. 27, str. 108)

Znalost tance byla součástí dobrého vychování - stejně jako u dívek hra na klavír nebo vyšívání - kdo uměl tančit nebo kdo dokonce znal nejnovější taneční novinky, byl *a la mode*, byl oblíbený. Mladík či mladá dívka, kteří se chtěli naučit tanečnímu umění, měli několik možností: naučit se tančit od příbuzných či přátel, použít některou ze starších nebo soudobých učebnic tance, ale jistějším způsobem bylo učit se tanci u tanečního mistra.

Osoba tanečního mistra se objevuje již v prvních zmínkách o dvorském tanci. První zmínky o „vyučování tance“ v Praze se dochovaly z 12. století a taneční mistr Henslinus v nich vyučuje měšťany tancům domácím i zahraničním.¹⁶⁵

Pražští taneční mistři, neboli po česku „skočotačníci“ či „tanců mistrové“ učili žáky krokům různých tanců, ale také správnému chování, vystupování, šacení a gestikulaci. Taneční mistři také pořádali taneční zábavy a plesy, na kterých měli významnou úlohu organizační: usměrňovali tanečníky při tanci a oznamovali pořádek tanců.¹⁶⁶

Učitele tance by bylo možné rozdělit na dvě skupiny. První tvořili akademičtí taneční mistři, často cizinci, kteří dávali soukromé hodiny především žákům ze šlechtických rodin.

¹⁶⁴ MELNIKOVÁ – PAPOUŠKOVÁ, N., *Praha před sto lety*. Praha 1935.

¹⁶⁵ JÍROVÝ, Z., *Historický vývoj společenského tanca*. Bratislava 1977.

¹⁶⁶ tamtéž s. 32.

V Praze však také existoval početný cech tanečních mistrů. Tito učitelé se živili jiným řemeslem, například řemeslem ševcovským, a tanec měli jenom jako doplňkovou práci. V jejich tanečním repertoáru bylo asi 90 tanců, které byly směsicí tanců zahraničních i českých s prvky baletu. Cechovní taneční mistr učil tancovat měšťanskou mládež – tedy sám netančil, ale pro názorné ukazování měl zástupce, kterého soukromě učil a na kterého potom při hodinách jen dohlížel. Tento předtanečník, jakýsi taneční tovaryš, projevil pro tanec vlohy a mohl se tak sám stát tanečním mistrem. Při přijímací zkoušce do cechu musel podle Zíbrta adept *nejen umět zatancovat vybrané kusy z cechovních tanců, ale i zaplatit hudbu a hostinu pro přihlížející cechovní mistry. Kromě toho bylo podmínkou členství v cechu doložení původu v pražské měšťanské rodině a zaplacení poplatku do cechovní pokladnice.*¹⁶⁷

Taneční výuka zřejmě nebyla špatné řemeslo: peníze mistrovi plynuly z vedených tanečních hodin a navíc si ho jídlem a pitím předcházela majitel sálu, ve kterém byly taneční kurzy pořádány. Mistři také pořádali pro své žáky na závěr tanečních lekcí menší soukromé plesy, které byly poslední přípravou před veřejnými společenskými akcemi.

V roce 1806 bylo v Praze nejméně 7 specializovaných tanečních mistrů, z nichž k nejznámějším patřili M. Weininger, J. Raab a I. Link. Nové tance vždy znamenaly příliv žáků do tanečních škol, a tak taneční mistři tance sami vytvářeli či upravovali z jiných českých či zahraničních tanců. Někdy se uměle vytvořené tance neujaly a byly kritizovány, jindy se úspěšně dostaly mezi tance oblíbené. Nejlepším příkladem takového úspěšného tance je polka.¹⁶⁸

2.4.7 Hudba k tanci

Tanec samozřejmě nebyl možný bez hudebního doprovodu. V Praze hrálo k tanci přes třicet orchestrů a kapel. Za nejkvalitnější soubory a na plesech nejžádanější byly považovány hudby vojenských pluků se svými kapelníky, které byly v Praze posádkou, např. Palombini, Hohenegg či Bellegarde.¹⁶⁹

Zajímavostí je, že i tyto profesionální vojenské kapely si ponechávaly prostor pro hudební zkoušky, předchůdce dnešní generální zkoušky, které se konaly den před plesem

---

¹⁶⁷ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960. s. 251.

¹⁶⁸ NOVOTNÝ, A., *Praha od A do Z v letech 1820 – 1850 (Kniha čtvrtá: Sad - událost)*. Praha 2006. s. 219.

¹⁶⁹ NOVOTNÝ, A., *Praha od A do Z v letech 1820 – 1850 (Kniha třetí: Ostrovy - řemeslo)*. Praha 2005. s. 40.

přímo v sále. Každý, kdo chtěl, si mohl přijít za malý poplatek poslechnout hudbu zítřejšího večera či si na ni dokonce zatancovat.¹⁷⁰

I v hudební sféře se cenila originalita, která nahrávala skladatelům tanečních melodií. Mezi oblíbené české hudební skladatele patřili J. Procházka a P. Veselský nebo rakouští autoři J. Strauss¹⁷¹ či J. Lanner.

2.5 Móda, oděvy, doplňky

Dochované dámské a pánské oděvy a velké množství oděvních součástí svědčí o dobrém vkusu dam i pánů z pražské společnosti 1. poloviny 19. století. Zejména v období *biedermeieru*, který je zásadním uměleckým a životním směrem kultury ve zkoumaném časovém úseku¹⁷², se v souvislosti s bohatnutím měšťanské společnosti a jejím vývojem dokonce stíraly rozdíly mezi společenským (plesovým) oděvem aristokratky a příslušníci bohaté měšťanské vrstvy. Ve 40. letech do módy vstupuje tzv. *druhé rokoko*.

O módních novinkách v dámském i pánském odívání informovaly módní listy, nejprve zejména zahraniční jako Vídeňské noviny, později se módní rubrika vyskytovala např. i v *Květech*. Pražská móda se inspirovala vídeňskými a francouzskými vzory.

Dámská móda 30. let opět oživuje siluetu ve tvaru přesýpacích hodin: úzký pas stažený korzetem vyniká v zašpičatělém živůtku, kulatý výstřih šatů, které nenuceně padají z ramen, je zdoben volány a krajkami a sukně získává na objemu díky spodničkám a vyztužení z obručí a koňských žíní. Šaty mají co největší rukávy, které zdůrazňují útlý pas, a toho je dosaženo díky důmyslnému zdobení rukávů krajkami.¹⁷³

Nejobvyklejším materiálem šatů jsou hedvábné látky, především tafty, jednobarevné či s květinovými nebo kostkovanými vzory. O aktuálnosti módních trendů svědčí i zmínky o módě v časopisech, které nebyly přímo na oděv zaměřeny. Časopis *Česká včela* říká svým

¹⁷⁰ MELNIKOVÁ – PAPOUŠKOVÁ, N., *Praha před sto lety*. Praha 1935.

¹⁷¹ Vystupoval s velkým úspěchem v Praze se svým orchestrem v roce 1834.

¹⁷² Časový rámec práce je stanoven do 30. a 40. let 19. století. Periodizace období *biedermeieru* a *druhé rokoko* se v různých odborných publikacích liší: Česká móda 1780 – 1870 zmiňuje pro období do roku 1848 jen *biedermeier*, *Obrazová encyklopedie módy* (citace) 40. léta označuje za počátek módy *druhé rokoko*.

¹⁷³ HERBENOVÁ, O. – KYBALOVÁ, L. – LAMAROVÁ, M., *Obrazová encyklopedie módy*. Praha 1973. s. 261. – 269.

čtenářkám ve článku Nejnovější módy, že vhodné společenské šaty jsou atlasové protkávané zlatem či stříbrem s dlouhými nebo krátkými rukávy.¹⁷⁴

Módní časopisy i příručky společenského chování¹⁷⁵ radí ženám, aby se při výběru barvy šatů ohlížely na barvu pleti a vlasů a vlastnosti jednotlivých barev: zatímco tmavovlásky si mohou dovolit jasnější odstíny, světlovláskám sluší zejména barvy tmavší. Dámská móda období druhého rokoka se vyznačuje náročností požadavků na materiály i zdobení šatů. Dámský společenský oděv si zachovává prvky předchozí módy: plesové šaty mají poměrně hluboký výstřih lemovaný krajkami, který přes štíhlý pas stažený korzetem přechází do objemné sukně vyztužené spodničkami a různými pomůckami.¹⁷⁶

Dámský společenský oděv se neobešel bez některých typických doplňků, jako jsou krajky, rukavice, vějíře a kapesníky a umělé květiny. Textilní doplňky se vyráběly v bílé či světlé barvě.

Krajky byly velmi oblíbenou ozdobou oděvu. V horní části oděvu zdobily dekolt krajkové límce a pelerínky nebo vyšívané volány a krajky lemovaly i rukávy a sukni, a tím opticky zdůrazňovaly štíhlý pas ženy. Krajky se vyráběly ručně i strojově, střediskem vyspělé krajkářské výroby byla oblast Vamberka a Krušnohoří. Pražské slečny si také krajky mohly vyrobit vlastnoručně, už tehdy tu existoval obchod se zbožím pro ruční práce. Do společnosti se nosily rukavice z textilních materiálů, především atlasové, hedvábné nebo pletené krajkovými vzory, s nejrůznějším barevným či vplétaným zdobením.¹⁷⁷

Další ozdobou šatů byly umělé květiny, které mohly zdobit vlasy, čepce, dekolt i rukávy a sukni. Do Prahy se krásné umělé květiny dovážely z Vídně a Paříže, od poloviny 30. let vznikla produkce i přímo v Praze.

Malou, ale vysoce dekorativní ozdobou a pomůckou byly vějíře, bez kterých se dáma na plese neobešla. Vějíře bývaly zajímavým prostředkem ke koketování a žena jeho prostřednictvím mohla dát najevo své pocity či naznačit nevyslovené. Vějíře byly velmi originální a měly velké množství variací; dřevěná, perlet'ová či kostěná kostra potažená kůží či papírem zachycovala malované či tištěné obrazy a byla zdobená zlatem či krajkou. Mezi

---

¹⁷⁴ Česká včela 1, 1834, č. 4. s. 32.

¹⁷⁵ BOUŠA, J. P., *Tance a písně (Vydání III.: Dnešní doby nejúplnější elegantní tanečník)*. Tábor 1912.

¹⁷⁶ UCHALOVÁ, E. – Moravcová, M. – Wittlich, F., *Česká móda pro salon i promenádu (1780 – 1870)*. Praha 1999. s. 53.

¹⁷⁷ UCHALOVÁ, E. – Moravcová, M. – Wittlich, F., *Česká móda pro salon i promenádu (1780 – 1870)*. Praha 1999. s. 105.

opravdové vzácnosti patří například vějíře z některých plesů 40. let, které jsou zároveň tanečními pořádky.¹⁷⁸

Nedílnou součástí plesové výbavy byly taneční pořádky. Tyto specificky taneční předměty obsahovaly seznam skladeb k tanci, které si na plesech zadávali svým podpisem do tanečního pořádku dámy jednotliví pánové. Taneční pořádky měly nejčastěji podobu knížky malého formátu, která byla nošena v kabelkách či u pasu plesových šatů, zachycená prostřednictvím řetízku či háčku. Výrazným rysem tanečních pořádků je originalita: tyto malé předměty, ať už to byla knížka, vějíř či jiný předmět, byly velmi precizně a bohatě zdobeny obrázky, rytinami i použitím určitého specifického materiálu. Forma tanečního pořádku mohla symbolicky poukazovat na instituci, která ples pořádala.

Pánská móda se nesla v anglickém stylu nenápadné elegance. Pánský společenský oděv se skládal z kalhot, košile, krátké vesty a fraku. Kalhoty pro plesové příležitosti byly v tomto období módní krátké kalhoty pod kolena, tzv. *culottes*. Móda měnila tvar, délku i šířku kalhot: krátké kalhoty byly postupně nahrazovány kalhotami dlouhými, které byly převážně úzce střižené s podšlapky a barevně byly světlé či tmavší. Frak, který je součástí společenského oděvu dodnes, si zachovával stejný střih v materiálových a barevných obměnách: ve 30. letech převažovaly tmavé barvy jako modrá, hnědá, zelená, nebo fialová, ve 40. letech černá.¹⁷⁹

Naproti tomu, vesta byla šita z barevnějších a zdobenějších materiálů, které efektně kontrastovaly s barvou fraku a dobře se vyjímalý na světlém podkladu plátěné nebo hedvábné košile s vysokým límcem, který se zmenšuje a kombinuje s kravatou až na počátku 40. let.¹⁸⁰

Závěrem je také nutné zmínit doplňky k tanci, nezbytné pro obě pohlaví, a to je obuv. Dámské nožky se v *biedermeieru* obouvaly do střevíců bez podpatku s různým tvarem špičky nebo do kotníkových šněrovacích bot, které mohly být na nártu ještě zdobené stužkou. Materiálem tanečních bot byly hedvábné látky, satén či atlas.¹⁸¹ Pánská společenská obuv se

---

¹⁷⁸ UCHALOVÁ, E. – Moravcová, M. – Wittlich, F., *Česká móda pro salon i promenádu (1780 – 1870)*. Praha 1999. s. 110.

¹⁷⁹ UCHALOVÁ, E. – Moravcová, M. – Wittlich, F., *Česká móda pro salon i promenádu (1780 – 1870)*. Praha 1999. s. 73.

¹⁸⁰ tamtéž s. 69. – 75.

¹⁸¹ HERBENOVÁ, O. – KYBALOVÁ, L. – LAMAROVÁ, M., *Obrazová encyklopedie módy*. Praha 1973. s. 262.

přizpůsobuje délce kalhot: od vysokých kožených bot, které se hodily ke krátké délce kalhot, postupným vývojem ke střevícům s nízkým podpatkem.¹⁸²

2.6 Tanec a společenská výchova

Tanec je společenská aktivita, při které jsou v praxi uplatňována pravidla společenského chování. Dodržování dvorské etikety, jakéhosi seznamu pravidel chování, platilo na panovnických a šlechtických dvorech ve středověku, stejně tak jako byla známost pravidel chování žádoucí i na měšťanských bálech v 19. století.

Mezi vlastnosti dobrého tanečníka či tanečnice v první řadě patřila dochvilnost, zdvořilost a znalost pravidel společenského chování a tance i umění společenské konverzace. Upravený a čistý oděv vhodný pro danou příležitost byl samozřejmostí.

Společenské plesy, ať už veřejné či soukromé, a taneční hodiny byly ideální příležitostmi pro hledání vhodného životního partnera. Mladí lidé ovšem nedostali možnost vlastního výběru; zejména dívky zde měly pasivní roli a partnera jim vybírala rodina či jiný zástupce. Zejména pro dívky byl každý ples událostí, na kterou se dlouho dopředu pečlivě připravovaly a těšily, zejména výběr garderoby byl probírán do nejmenších detailů.

Na ples šla svobodná dívka vždy v doprovodu matky či gardedámy. Bylo zvykem, že mladí muži přišli požádat dámu o tanec. Při takovém zadávání tanců se kavalír poklonil a pozdravil a poprosil dámu o tanec.¹⁸³ Tanečník vždy musel požádat o svolení k tanci „zástupce“ ženy: pokud šlo o svobodnou dívku, tak její rodiče, pokud o vdanou ženu, tak jejího manžela. Pokud poté dáma „svolila“, (což se stávalo téměř bez výjimek, protože bezdůvodné odmítnutí bylo neslušnost), zapsal se pán dámě do jejího tanečního pořádku a její jméno zapsal do svého. Zapomenout na zadaný tanec bylo považováno za hrubé porušení etikety. Pokud si pán zadal následující tanec, nabídl dámě rámě a odvedl ji na taneční parket. Tanci předcházela ještě poklona a po tanci následovalo poděkování. V knize *Společenský tanečník* je popsána dokonce i vhodná délka tance: „*Tanečník podle dobových pravidel tančil obvykle ve velkém sále dvě až tři kola, v malém sále čtyři až pět kol, a to v pevném, ale vůči dámě jemném tanečním držení.*“¹⁸⁴

¹⁸² UCHALOVÁ, E. – Moravcová, M. – Wittlich, F., *Česká móda pro salon i promenádu (1780 – 1870)*. Praha 1999.

¹⁸³ Na soukromých sešlostech bylo zvykem, že kavalír vystřídal v kole všechny přítomné svobodné dívky.

¹⁸⁴ BOUŠA, J. P., *Tance a písně (Vydání III.: Dnešní doby nejúplněji elegantní tanečník)*. Tábor 1912. s. 50.

Projevem vážnější známosti byly nejrůznější detaily, které později zavadaly příčinu klepům - například když mladík při zadávání tanců přinesl své vyvolené malou kytičku nebo když spolu některý pár protančil téměř celý večer. Protože dívka na plese, pokud netančila, nebyla nikdy sama, projevem velké náklonnosti ze strany rodiny bylo, když mohl mladík dívku i s gardedámou doprovodit po plese domů. V takových chvílích se páru určitý prostor pro osobní konverzaci.¹⁸⁵

Tanec jako výrazně oblíbená společenská aktivita měl vždy mnoho odpůrců i zastánců. Tanec a veselí s ním spojené se nelíbilo zejména představitelům církve, kteří ho horlivě odsuzovali pro jeho bujnost a smyslnost, které ostře kontrastovaly s požadovaným zbožným chováním. Kritiky mravokárců se vztahovaly hlavně na tělesný kontakt a uvolněné mravy při tanci, svádějící k hříšným myšlenkám a vzbuzující v lidech špatné vlastnosti. Hlavními hříšnicemi byly ženy, které kromě toho, že samy tanci a jiným zábavám věnovaly mnoho času, sváděly k nim muže a děti.

Protože se taneční zábavy pořádaly i v neděli a ve svátek, tedy ve dnech, které měly být zasvěceny církvi a návštěvě kostela, církve se všemožně zasazovala o zákazy tance v určitých dnech. V Praze byl např. v roce 1758 úplně zakázán úředním nařízením valčík jako tanec, který je hříšný a škodí zdraví.¹⁸⁶

Kritická díla kazatelů, která tanec zatracovala, ovšem paradoxně uchovala mnoho podrobných informací o tanečních figurách a druzích tance, které jsou cenné pro všechny badatele.

3 Závěr

Práce se pokouší o postihnutí problematiky fenoménu společenského tance v pražské společnosti třicátých a čtyřicátých let 19. století. Mým cílem bylo částečně zachytit jak samotné časopisy z hlediska formálního, obsahového i autorského, tak vývoj české žurnalistiky v tomto období a její možnosti. Tisk se zde jeví jako zrcadlo doby, více či méně reálné podle toho, jak je ovlivněn osobností samotných autorů a velmi silným veřejným médiem.

---

¹⁸⁵ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960.

¹⁸⁶ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1960. s. 240.

Výsledkem práce je přehled dokladů o tanci, resp. o tom, jakou důležitost tehdejší česky orientovaná společnost tanci přisuzovala, jak se její postoje měnily a co se do tance promítalo a také to, jak se měnil styl psaní o tanci ve mnou zkoumaných časopisech. Články, které jsou základním kamenem celé práce, více či méně vystihují tyto posuny ve společnosti a to se odráží i v jejich celkovém stylu, i v jazyce.¹⁸⁷ Články o tanci představují vedle divadelních zpráv velmi zajímavý doklad pražského kulturního života, zejména v období masopustu. Společenský život byl bohatý, a tak Pražané nemuseli sedět doma, ale každý večer měli možnost výběru hned z několika událostí.

Svědčí o tom i četnost a obsáhlost zpráv o tanci. Články o tanci jsou v prvních ročnících časopisů vzácnější, postupně jejich počet vzrůstá v souvislosti s významem tance jakožto složky pražského kulturního života a společnosti obecně. Zprávy v Květech i České včele se podobají stylisticky, v některých letech jsou v obou periodikách články o stejné události téměř totožné. Obsah dodržující pravidla žurnalistiky vždy přináší základní informace o taneční události. U událostí, které jsou určitým způsobem zajímavé, jsou zprávy obsáhlejší. Pro tuto práci je ale důležitý popis tanců a hudby, který se tam také zpravidla vyskytuje. Články se v novinách objevují buď jako samostatné příspěvky, či většinou jako součást rubriky zpráv z domova či méně divadelních zpráv.

Toto téma je velmi široké a nabízí další zajímavé možnosti prohloubení a rozšíření tématu. V budoucnu bych se tomuto tématu chtěla věnovat podrobněji a rozšířit práci o společenském tanci například o záznamy tance v ostatních českých a německých pražských periodikách.

---

¹⁸⁷ Dokladem je tabulka se seznamem všech článků.

4 Prameny a literatura

4.1 Bibliografie

- BERÁNKOVÁ, M., *Dějiny československé žurnalistiky (I. díl)*. Brno: Vydavatelství a nakladatelství Novinář, 1981.
- BERÁNKOVÁ, M., *Počátky českého novinářství a jeho vývoj v době národního obrození*. Praha: SPN, 1976.
- BOUŠA, J. P., *Tance a písně (Vydání III.: Dnešní doby nejúplnější elegantní tanečník)*. Tábor: Závod pro průmysl knihtiskařský a papírnický V. Šafránka, 1912.
- DLOUHÝ, F., *O historickém vývoji tance a jeho kulturním významě; Český tanec národní*. Praha: Fr. A. Urbánek, 1880.
- DVOŘÁK, K. – HAVEL, R. – ŘEPKOVÁ, M. – ŠTĚPÁNEK, V. – VODIČKA, F., *Dějiny české literatury II (Literatura národního obrození)*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960.
- EFMERTOVÁ, M. C., *České země v letech 1848 – 1918*. Praha: Libri, 1998.
- HERBENOVÁ, O. – KYBALOVÁ, L. – LAMAROVÁ, M., *Obrazová encyklopedie módy*. Praha: Atria, 1973.
- HERBENOVÁ, O. - LANDER, R., *Historický kostým*. Martin: Osveta, 1956.
- HROCH, M., *Na prahu národní existence (Touha a skutečnost)*. Praha: Mladá fronta, 1999.
- ILLINGOVÁ, E. - POLIŠENSKÝ, J., *Jan Jeník z Bratřic*. Praha: Melantrich, 1989.
- JEŘÁBEK, L., *O společenském životě českém*. Praha: Akademický čtenářský spolek, 1896.
- JÍROVÝ, Z., *Historický vývoj společenského tanca*. Bratislava: Osvětový ústav v Bratislavě, 1977.
- KOČÍ, J., *České národní obrození*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1978.
- KOS, B., *Lidové a společenské tance*. Praha: Univerzita Karlova, 1973.
- KRÖSCHLOVÁ, E., *Dobové tance 16. až 19. století*. Praha: SPN, 1981.
- LAISKE, M., *Časopisectví v Čechách 1650 – 1847*. Praha: Národní knihovna v Praze, 1959.
- LANDER, R., *Historický kostým*. Martin: Osveta, 1956.
- LORENZOVÁ, H. – PETRASOVÁ, T., *Salony v české kultuře 19. století*. Praha: KLP, 1999.
- MACURA, V., *Český sen*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998.
- MACURA, V., *Znamení zrodu (České obrození jako kulturní typ)*. Praha: Československý spisovatel, 1983.

- MELNIKOVÁ – PAPOUŠKOVÁ, N., *Praha před sto lety*. Praha: Orbis, 1935.
- MÍKA, Z., *Zábava a slavnosti staré Prahy*. Praha: Ostrov, 2007.
- NERUDA, J., *Obrazy ze života*. Praha: Československý spisovatel, 1981.
- NOVOTNÝ, A., *Praha od A do Z v letech 1820 – 1850 (Kniha čtvrtá: Sad - událost)*. Praha: Nakladatelství Vladimír Bystrov, 2006.
- NOVOTNÝ, A., *Praha od A do Z v letech 1820 – 1850 (Kniha první: Arcibiskup – hotel)*. Praha: Nakladatelství Vladimír Bystrov, 2004.
- NOVOTNÝ, A., *Praha od A do Z v letech 1820 – 1850 (Kniha třetí: Ostrovy - řemeslo)*. Praha: Nakladatelství Vladimír Bystrov, 2005.
- PETRÁŇ, J., *Kalendář (Velký stavovský ples)*. Praha: Československý spisovatel, 1988.
- SOCHROVÁ, M., *Dějepis v kostce II. (Novověk, Dějiny nové doby)*. Havlíčkův Brod: FRAGMENT, 1998.
- STAVĚLOVÁ, D., *Lidové tance v guberniálním sběru 1819*. Praha: IPOS, 1996.
- TUREČEK, D., *Česká literatura národního obrození*. České Budějovice: Pedagogická fakulta JU České Budějovice, 1995.
- TYL, J. K., *Národní zábavník (Publicistika 1833 – 1845)*. Praha: Odeon, 1981.
- TYL, J. K., *Od nového roku do postu (Kus pražského života)*. Praha: F. Topič, 1926.
- TYL, J. K., *Pět povídek novověkých*. Praha: Nakladatelství L. Mazáč, 1928.
- UCHALOVÁ, E. – Moravcová, M. – Wittlich, F., *Česká móda pro salon i promenádu (1780 – 1870)*. Praha: Olympia, 1999.
- ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění n. p., 1960.

4.2 Internetové zdroje

Česká včela [online]. Praha: Synové Bohumila Háze, 1834 – 1847. [cit. 27. 7. 2010]. Dostupné z URL: <<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/1452766>>.

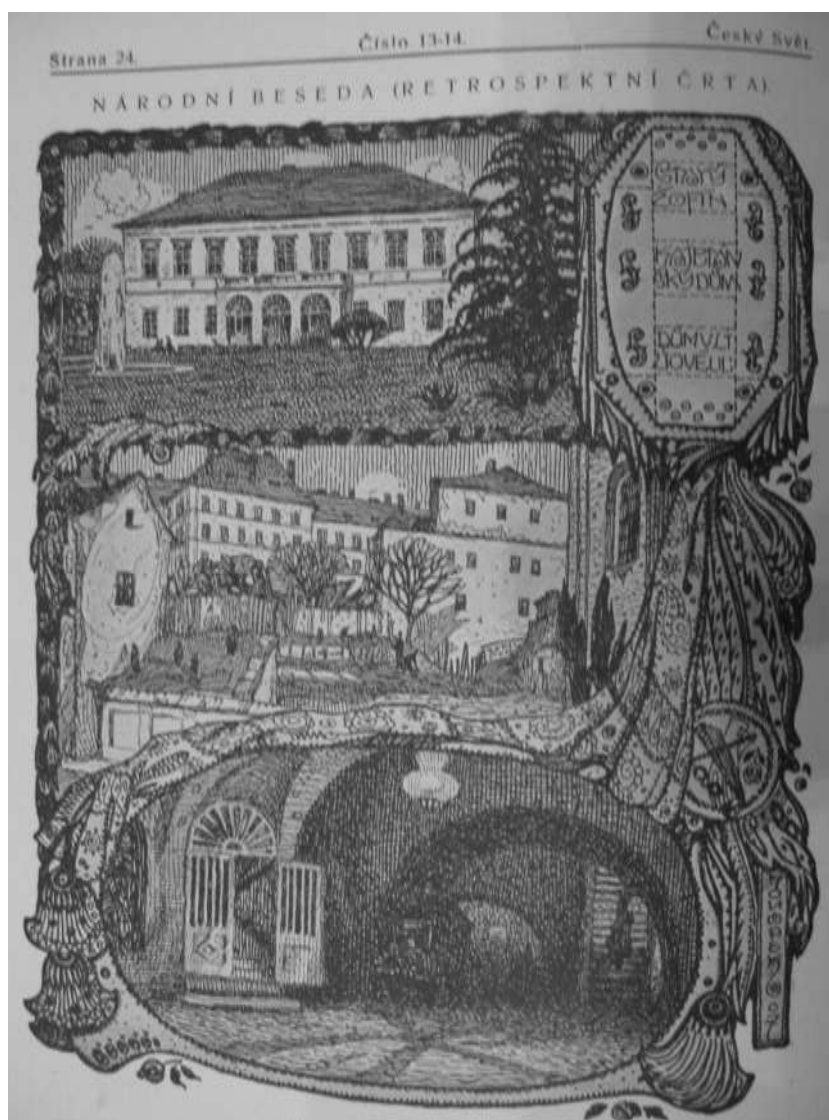
Kdo byl kdo v našich dějinách do roku 1918 [online]. c 2001 [26. 9. 2010]. Dostupné z URL: <<http://www.libri.cz/databaze/kdo18/search.php?zp=5&name=RAJSK%C1+BOHUSLAVA>>

Květy : národní zábavník pro Čechy, Moravany a Slováky. [online]. Praha: Jan H. Pospíšil, 1835 – 1850. [cit. 20. 7. 2010]. Dostupné z URL: <<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/1452650>>.

5 Přílohy

Seznam příloh

Obrázek 1: Budovy památné pro staré české bály	I
Obrázek 2: Pozvánka na český společenský ples, 1842	II
Obrázek 3: Vstupenka na dětský ples v Platýzu, 1841	II
Obrázek 4: Z tanečních pořádků plesů pražských umělců r. 1844 - 1845	III
Obrázek 5: Dámské taneční pořádky	IV
Obrázek 6: Střevíce 30. - 40. léta, Praha	V
Obrázek 7: Střevíce z bílého atlasu 30. - 40. léta, Čechy; střevíce z ripsu 60. léta	V
Obrázek 8: Vějíř s funkcí tanečního pořádku, Slovanský bál, 1848	VI
Obrázek 9: Karnevalová scéna v Praze, 1829	VII
Obrázek 10: Cotillon I	VIII
Obrázek 11: Cotillon II	VIII
Obrázek 12: Ples obchodníků na Pražském hradě, 1845	IX
Obrázek 13: Taneční hodina	IX
Obrázek 14: Alomodový taneční mistr	X
Tabulka 1: Seznam článků o tanci v časopise Česká včela	XI
Tabulka 2: Seznam článků o tanci v časopise Květy	XIII

Obrázek 1: Budovy památné pro staré české bály¹⁸⁸

¹⁸⁸ Český svět, 1924, č. 13-14 s. 24.

Obrázek 2: Pozvánka na český společenský ples, 1842¹⁸⁹

Obrázek 3: Vstupenka na dětský ples v Platýzu, 1841¹⁹⁰

¹⁸⁹ MÍKA, Z., *Zábava a slavnosti staré Prahy*. Praha 2007, s. 129.

¹⁹⁰ MÍKA, Z., *Zábava a slavnosti staré Prahy*. Praha 2007, s. 116.

Obrázek 4: Z tanečních pořádků plesů pražských umělců r. 1844 - 1845¹⁹¹

¹⁹¹ Světozor 16, 1897, č. 11. s. 191.

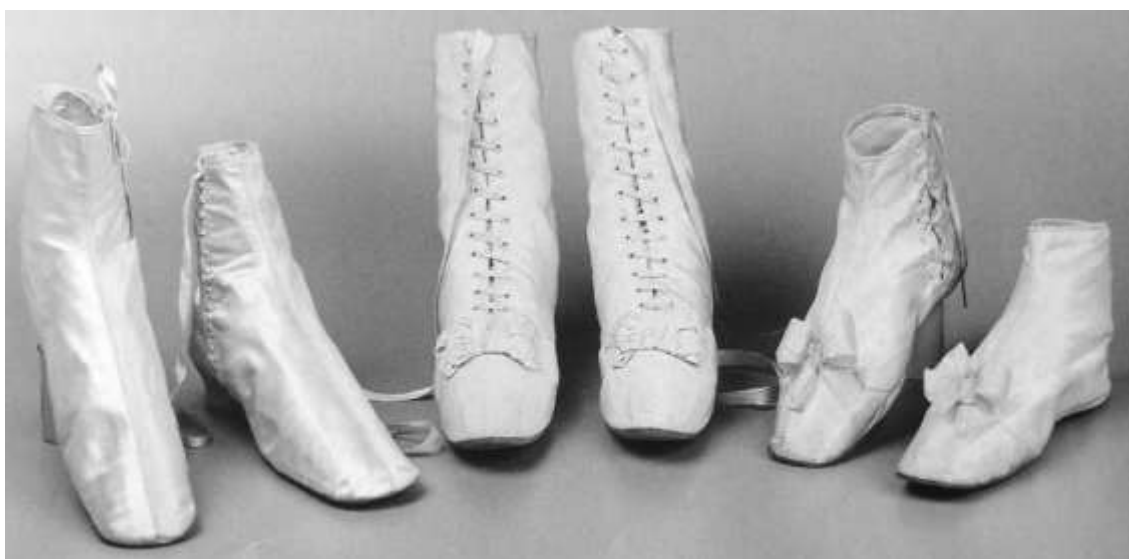
Obrázek 5: Dámské taneční pořádky¹⁹²

---

¹⁹² Světozor 19, 1885, č. 9. s. 134.

Obrázek 6: Střevíce 30. - 40. léta, Praha¹⁹³

Obrázek 7: Střevíce z bílého atlasu 30. - 40. léta, Čechy; střevíce z ripsu 60. léta¹⁹⁴

¹⁹³ UCHALOVÁ, E. – Moravcová, M. – Wittlich, F., *Česká móda pro salon i promenádu (1780 – 1870)*. Praha 1999, s. 106.

¹⁹⁴ tamtéž s. 107.

Obrázek 8: Vějíř s funkcí tanečního pořádku, Slovanský bál, 1848¹⁹⁵

---

¹⁹⁵ UCHALOVÁ, E. – Moravcová, M. – Wittlich, F., *Česká móda pro salon i promenádu (1780 – 1870)*. Praha 1999, s. 51.

Obrázek 9: Karnevalová scéna v Praze, 1829¹⁹⁶

---

¹⁹⁶ MÍKA, Z., *Zábava a slavnosti staré Prahy*. Praha 2007, s. 123.

Obrázek 10: Cotillon I¹⁹⁷

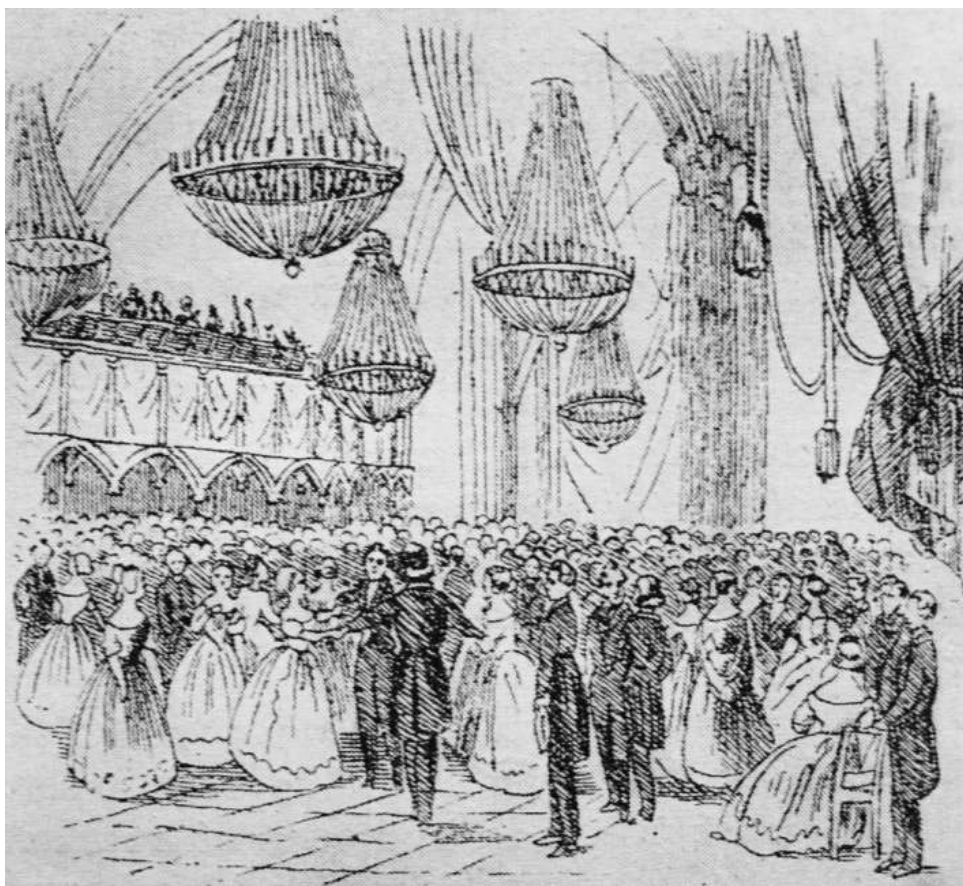

Obrázek 11: Cotillon II¹⁹⁸

---

¹⁹⁷ KRÖSCHLOVÁ, E., *Dobové tance 16. až 19. století*. Praha: SPN, 1981.

¹⁹⁸ KRÖSCHLOVÁ, E., *Dobové tance 16. až 19. století*. Praha: SPN, 1981.

Obrázek 12: Ples obchodníků na Pražském hradě, 1845¹⁹⁹

Obrázek 13: Taneční hodina²⁰⁰

¹⁹⁹ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha, 1960, s. 189.

²⁰⁰ tamtéž, s. 195.

Obrázek 14: Alomodový taneční mistr²⁰¹

---

²⁰¹ ZÍBRT, Č., *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha, 1960, s. 243.

Tabulka 1: Seznam článků o tanci v časopise Česká včela

časopis	číslo ročníku	číslo výtisku	strana	Název / charakteristika
Česká včela	1834	52	414	Divadlo - mistr Raab
Česká včela	1836	7	56	Divadlo - reduty
Česká včela	1836	51	414	Divadlo - mazurka
Česká včela	1837	5	39	Divadlo - maškary a tance ze zpěvohry
Česká včela	1837	6	41	Masopust v římě
Česká včela	1837	42	335	Bály v paříži
Česká včela	1839	4	16	Zvěstovatel - ohlášení bálu
Česká včela	1839	5	20	Zvěstovatel - o pořádaném bálu
Česká včela	1839	8	32	Zvěstovatel - ohlášení bálu
Česká včela	1839	9	36	Zvěstovatel - bál mediků
Česká včela	1839	11	44	Zvěstovatel - peníze na dobročinné účely
Česká včela	1839	12	48	Divadlo - reduta
Česká včela	1839	14	56	Zvěstovatel - reduta
Česká včela	1839	16	64	Zvěstovatel - bál oficírů
Česká včela	1840	9	36	Zvěstovatel - ohlášení bálu
Česká včela	1840	10	40	Zvěstovatel - ohlášení reduty
Česká včela	1840	15	60	Zvěstovatel - národní bál pro děti
Česká včela	1840	100	400	Tanec v baletu
Česká včela	1841	5	20	Tanec v baletu
Česká včela	1841	6	23	Zvěstovatel - ohlášení reduty
Česká včela	1841	8	32	Zvěstovatel - o pořádané redutě
Česká včela	1841	9	35	Zvěstovatel - ohlášení reduty
Česká včela	1841	10	40	Zvěstovatel - ohlášení bálu
Česká včela	1841	12	45	Nesnází protivníka tance 1
Česká včela	1841	13	50	Nesnází protivníka tance 2
Česká včela	1841	14	53	Nesnází protivníka tance 3
Česká včela	1841	14	56	Uvařená panička (anekdota)
Česká včela	1841	15	57	Nesnází protivníka tance 4
Česká včela	1841	91	363	Polské tance
Česká včela	1841	103	409	O medvědím tanci (báseň)
Česká včela	1842	4	16	Zvěstovatel - první reduta; český společenský bál
Česká včela	1842	6	24	Zvěstovatel - informace o tancích na bále
Česká včela	1842	7	28	Zvěstovatel - informace o redutách
Česká včela	1842	9	36	Zvěstovatel - informace o 2. redutě
Česká včela	1842	12	47	Český společenský bál
Česká včela	1842	12	48	Zvěstovatel - informace o 3. redutě
Česká včela	1842	15	60	Divadlo - tanec v baletu
Česká včela	1842	17	66	Věrný obraz města Příbrami
Česká včela	1842	44	176	Pátý dopis z Čáslavi
Česká včela	1842	51	201	Báseň o polce

Česká včela	1843	14	53	Báseň o masopustu
Česká včela	1843	17	68	Anekdota o tanci
Česká včela	1843	92	367	Tanec v benátkách
Česká včela	1844	88	352	Merenda studujících v Novém Bydžově
Česká včela	1845	1	4	Pražský deník - hudební zkouška
Česká včela	1845	3	12	Pražský deník - o pořádané hudební zkoušce
Česká včela	1845	6	24	Pražský deník - ples umělecký
Česká včela	1845	8	31	Přímětky - původ kadrilly
Česká včela	1845	10	40	Pražský deník - český společenský bál
Česká včela	1845	11	43	Dopisovatel z Pardubic - měšťanské plesy
Česká včela	1845	11	44	Slovanský a srbský bál ve Vídni
Česká včela	1845	12	48	Pražský deník - taneční beseda
Česká včela	1845	15	60	Dopisovatel - o slovanském plese ve Vídni
Česká včela	1845	92	373	Přímětky - o štárské kadrille
Česká včela	1845	101	410	Přímětky - o tancích
Česká včela	1846	12	48	Med a vosk - bál v Prešpurku
Česká včela	1846	17	68	Konverzace v redutě
Česká včela	1846	18	72	Žihadlo - bál v Paříži
Česká včela	1846	37	148	Na skladatele národní taneční hudby (báseň)
Česká včela	1847	10	39	Slovanský bál ve Vídni 1
Česká včela	1847	11	43	Slovanský bál ve Vídni 2
Česká včela	1847	15	59	Hlasatel masopustní
Česká včela	1847	84	336	Pražský deník - taneční mistr Feigert
Česká včela	1847	86	344	Pražský deník - mazurní kadrila

Tabulka 2: Seznam článků o tanci v časopise Květy.

časopis	číslo ročníku	číslo výtisku	strana	Název / charakteristika
Květy	1834	26	211	Na plesu
Květy	1835	2	18	Radosti masopustu pražského 1
Květy	1835	6	58	Radosti masopustu pražského 2
Květy	1835	45	441	Nové české krakowáčky
Květy	1836	2	16	Začátek masopustu
Květy	1837	5	37	Dívky české na plesu (báseň)
Květy	1837	5	40	Masopustní přídavek
Květy	1837	7	55	Denní kronika
Květy	1837	19	152	Denní kronika
Květy	1839	5	39	Mluva vějířů
Květy	1839	6	44	Masopust, kukátko postavené v hluku a tísní pražského života 1
Květy	1839	7	49	Masopust, kukátko postavené v hluku a tísní pražského života 2
Květy	1839	30	233	Pražané ve hvězdě (divadelní hra)
Květy	1839	10	79	Konec masopustu
Květy	1840	7	55	Denní kronika
Květy	1840	8	63	Denní kronika
Květy	1840	15	119	Masopustní připomínky: Ovoce společenského bálu v Praze dne 5. února 1840
Květy	1840	50	400	Polka
Květy	1841	5	40	České divadlo v Praze; Dárek vlastenkám
Květy	1841	6	47	Denní kronika
Květy	1841	7	56	Denní kronika - reduta
Květy	1841	9	71	Denní kronika - Masopust tentam
Květy	1841	52	415	Denní kronika
Květy	1842	2	8	Domácí kronika
Květy	1842	3	12	Domácí kronika
Květy	1842	6	23	Domácí kronika - reduta ve Stögrově sále
Květy	1842	8	32	Domácí kronika
Květy	1842	9	35	Domácí kronika - česká společenský bál
Květy	1842	12	48	Domácí kronika - Je po masopustě
Květy	1842	84	333	Domácí kronika
Květy	1842	89	351	V českém bále (báseň)
Květy	1843	3	12	Světózor - Slovanka
Květy	1843	11	44	Masopustní bál ostrostřelců
Květy	1843	12	48	O žofínském sále
Květy	1843	13	52	Dodatek ke společenskému bálu
Květy	1843	19	76	Domácí kronika - měšťanský společenský ples
Květy	1844	18	72	Domácí kronika - bály
Květy	1844	20	80	Domácí kronika - český taneční ples v Plzni

Květy	1844	22	87	Domácí kronika - z Vídně, bály a sály
Květy	1844	25	99	Bál v Táboře
Květy	1844	26	103	Masopust v Pešti
Květy	1844	27	107	Domácí kronika - z Prahy, reduta
Květy	1844	28	112	Dvacátého února: Arabeska do památníků všem přátelům a pánům z merendy
Květy	1844	35	140	Pomněnky
Květy	1844	145	579	Domácí kronika - z Prahy, třetí beseda podzimní
Květy	1844	148	591	Ples v Kutné hoře
Květy	1845	1	4	Hudební zkouška na český bál
Květy	1845	4	15	Polka
Květy	1845	5	20	Polka
Květy	1845	11	43	(ples v kutné hoře)
Květy	1845	12	48	Po bále: Arabeska 1
Květy	1845	13		Po bále: Arabeska 2
Květy	1845	14		Po bále: Arabeska 3
Květy	1845	15	60	Český společenský bál
Květy	1845	17	68	Denní kronika - o masopustě
Květy	1845	19	73	Třetího února: Arabeska do památníku všem přátelům a pánům z merendy.
Květy	1845	102	408	Bál v královském hradě
Květy	1846	5	20	Pozvánka na český bál
Květy	1846	9	35	Dopisy z Vídně; První obecný bál
Květy	1846	11	43	Národní bál
Květy	1846	21	84	Slovanský bál ve Vídni; společenský bál v Praze
Květy	1846	25	100	Merenda
Květy	1846	151	612	Domácí zpráva - hudební zkouška
Květy	1847	7	27	Slovanské zprávy - slovanský bál
Květy	1847	9	36	Pražský deník - hudební zkouška
Květy	1847	14	55	Masopustní zprávy a novinky - Žertík v měšťanské besedě
Květy	1847	17	68	Pražský deník - hudební zkouška
Květy	1847	20	80	Taneční beseda
Květy	1847	21	84	Pražský deník - ukončení masopustu
Květy	1847	22	85	Po merendě
Květy	1847	25	100	Pomněnky ze slovanského bálu
Květy	1847	143	572	O quadrille
Květy	1847	149	593	Ples v rusku